తాళ్లపాక పదకవుల సంకీర్తనలలో కల్యాణాలు

రచన : కె. సర్వోత్తమరావు

తాళ్ళపాక పదకవుల సంకీర్తనలలో కల్యాణాలు

ఆగమోక్త మీ హరికైంకర్యము
భోగము విష్ణుని పూజ యిది
యోగము శ్రీవేంకటోత్తముని కొలువు
బాగులు నేర్చిన ప్రపన్నులకును

రచన
కె. సర్వోత్తమరావు

తాళ్లపాక పదకవుల సంకీర్తనలలో కల్యాణాలు

కె. సర్వోత్తమరావు

ప్రథమ ముద్రణ : 2014

ప్రతులు 500

వెల : అమూల్యం

ప్రతులకు : రచయిత
పారిజాత ప్రచురణలు
6-7-554, హరేకృష్ణరోడ్
తిరుపతి-517 507

డి.టి.పి. : ఎస్.చంద్రశేఖర్, తిరుపతి
సెల్ : 9849314956

ముద్రణ : సి.ఎన్. ప్రింటర్స్
ప్రకాశంరోడ్, తిరుపతి
సెల్ : 9848264047

విషయసూచిక

1.	వినతి	4
2.	తాళ్లపాక పదకవుల - కల్యాణోత్సవాలు	7
3.	కల్యాణసంకీర్తనల వింగడింపు	8
	3.1. దశావతారమూర్తుల కల్యాణాలు	8
	3.2. గోపికా పరిణయాలు	20
	3.3. అర్చావతారమూర్తుల కల్యాణాలు	21
	3.4. జానపదబాణిలో వర్ణితమయిన కల్యాణాలు	26
4.	కల్యాణసంకీర్తనలలోని విశిష్టపదజాలం	28
5.	తి.తి.దే. అన్నమాచార్యప్రాజెక్టు ప్రముఖ కళాకారులు శ్రీవారి కల్యాణోత్సవాలలో పాడే పాటలు	42
6.	అనుబంధం	69
7.	ఉపకరించిన రచనలు	72

వినతి

శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి సంకల్పబలం వల్ల నయితేనేం, తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం వారి ప్రోత్సాహంవల్ల నయితేనేం తాళ్లపాక పదసాహిత్యం సామాన్యజనానికి కూడా చేరువయిందనడం సత్యం. ఈ సాహిత్యంలోని వినూత్నభావుకతకు ముగ్ధులయ్యేవారు కొందరు. పదప్రయోగవైచిత్రిని గుర్తించి ఆనందం పంచుకొన్నవారు కొందరు. తిరుమలేశునికి జరుపబడే ఉత్సవాదుల ఉల్లేఖనం చదివి ఆశ్చర్యచకితులయినవారు కొందరు. తమ తమ బాణిలో పాడుకోవడానికి వీలుగా పాటలను ఎంపిక చేసుకొని కచేరీలలో గానం చేసి కరతాళధ్వనులందుకొన్నవారు కొందరు. నాట్యానికి తగినపాటలను ఎన్నుకొని తమ చతుర్విధాభినయములతో 'శభాష్' అనిపించుకొంటున్న వారు కొందరు. పరిశోధనా దృష్టితో అనేకాంశాలపట్ల అవగాహన కలిగించేవారు కొందరు. ఏది ఏమయినా 21వ శతాబ్దం ఉత్త రార్ధంలో తాళ్లపాకవారే వాగ్గేయకార ప్రపంచంలో మకుటంలేని మహారాజులు.

తాళ్లపాక సాహిత్యాభిరుచి నాకు చిన్నతనం నుండి వున్నా పరిశోధనా దృక్పథంతో ఎన్నో కొత్తవిషయాలను తెలుసుకోవడం 1974 నుండే. శ్రీవేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయం తెలుగు అధ్యయన శాఖలో ఉపన్యాసకునిగా చేరిననాటినుండే. విశ్వవిద్యాలయాలలో 'పర్యవేక్షణ' ఒక భాగం కనుక తాళ్లపాక పదసాహిత్యంపై కృషి చేసేవారికి పథనిర్దేశం చేసే ప్రయత్నంలో చాల అంశాలు తెలుసుకోగలిగాను. ఆపై పుంఖానుపుంఖంగా వ్యాసాలు వ్రాయడం, ఉపన్యాసాలు ఇవ్వడం, సదస్సులలో పాల్గొనడం, రసజ్ఞులయిన వారితో చర్చించడం లాంటివి వృత్తిజీవితంలో భాగమయ్యాయి. విశ్వ విద్యాలయ పదవీ విరమణానంతరం కూడా నేను ఆ మార్గంలో అడుగులు వేస్తున్నా ననడం ముమ్మాటికి సత్యం. తాళ్లపాకపదకవుల హనుమత్సం కీర్తనలు, అభిషేక సంకీర్తనలు, రథోత్సవకీర్తనలకు సంబంధించి పుస్తకాలు ప్రచురించాను. వాటిని ఉచితంగానే పంచిపెట్టాను.

ఇటీవల తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం వారు అనేక రకాలయిన పేర్లతో తిరుమలలోనే కాకుండా ఇతరత్ర ప్రజానీకానికి 'కళ్యాణోత్సవ ప్రదర్శనల' కార్యక్రమం చేబట్టారు. ఈ సందర్భంలో తాళ్లపాకవారి సాహిత్యంలోని కల్యాణాల గురించి ఒక చిరుపొత్తం ప్రకటించకూడదా అని చాలామంది కోరారు. నేనూ ఆలోచించాను. ఇప్పటికి నేను 49 పుస్తకాల రచయితను. అందువల్ల 50వ పుస్తకంగా 'తాళ్లపాక పదకవుల సంకీర్తనలలో కల్యాణాలు' అనే అంశం ఎంపిక చేసుకొని చిరుపొత్తం వ్రాయాలని నిశ్చయించుకొని మరోమారు పుస్తకాలు తిరగవేసి, పెద్దలను అడిగి కొన్ని అనుమానాలను నివృత్తిచేసుకొని, ఇటీవల ప్రచురితమయిన కొన్ని పుస్తకాలను విహంగావలోకనంతో పరిశీలించి రచన పూర్తి చేశాను.

మత్స్యావతారాన మగువ నేలిన యట్టి
కల్యాణశోభను గాంచ లేదు
కూర్మావతారాన కూర్మి మహాలక్ష్మి
కల్యాణశోభను గాంచలేదు
వరహావతారాన వసుధ కోర నిడిన
కల్యాణశోభను గాంచలేదు
నరసింహరూపాన నాతి చేఁబట్టిన
కల్యాణశోభను గాంచలేదు

జానకీపరిణయమును గాంచలేదు
అష్టమహిషుల లగ్నంబు లరయ లేదు
అయిన నేమయ్యె! తిరుమల ఆలయాన
శ్రీనివాసకల్యాణంబు చిత్తమలర
కనులవిందుగ నెల్లరు కాంచుదయ్యె!

ఈ చిరుపొత్తం వ్రాయడంలో ఎప్పటిలాగే సలహాలు, సూచనలు అందించినవారు హిందూధర్మప్రచార పరిషత్, తిరుపతి మాజీ కార్యదర్శి, ప్రస్తుతం తి.తి.దే. సప్తగిరి మాసపత్రిక సలహాదారు డా॥ పమిడికాల్వ

చెంచుసుబ్బయ్య గారు. తి.తి.దే. నిర్వహించే అనేక కార్యక్రమాలలో వ్యాఖ్యాతగా ప్రసిద్ధి గడించినవారు డా॥ ఆకెళ్ళ విభీషణశర్మగారు. తిరుపతిలో తాళ్లపాక సాహిత్యంపై ప్రత్యేకించి సంకీర్తనవాఙ్మయంపై ఎనలేని కృషి సల్పిన మహామహోపాధ్యాయ శ్రీసముద్రాల లక్ష్మణయ్య గారు. అలాగే తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం వారు వివిధ ప్రాంతాలలో కల్యాణోత్సవాలు జరిపేవేళ పాడదగిన తాళ్లపాక పదకవుల కల్యాణ సంకీర్తనల క్రోడీకరణలో ఆయా సన్నివేశాలలో పాడదగిన పాటల అనుసంధాన విధానంలో 'ఒరవడి' కూర్చిన తి.తి.దే. ఆస్థాన విద్వాంసులు శ్రీ గరిమెళ్ళ బాలకృష్ణప్రసాద్ గారు. అలాగే తాళ్లపాక పదసాహిత్య సంపుటాలలో కల్యాణోత్సవకీర్తనల, చిత్తుప్రతి తయారు చేయడంలో సహకరించిన డా॥ స్వర్ణలత, ఎం.ఏ; పిహెచ్.డి. మరి శ్రీమతి సి. లత (రిసెర్చ్ అసిస్టెంట్, అన్నమాచార్య ప్రాజెక్టు, తి.తి.దే.). ప్రస్తుతం కల్యాణోత్సవాలలో పాడే కీర్తనల గురించి సమాచారం అందించిన వారు శ్రీమతి ఆర్. బుల్లెమ్మగారు (తి.తి.దే. అన్నమాచార్య ప్రాజెక్టు, తిరుపతి).

చాల తక్కువ కాలంలో ఓపికతో డి.టి.పి. చేసి ఇచ్చినవారు శ్రీచంద్ర. అలాగే ఈ చిరుపుస్తకాన్ని అందంగా ముద్రించి యిచ్చిన వారు సి.ఎన్. ప్రింటర్స్, తిరుపతి. నన్ను ప్రోత్సహిస్తున్న, నాకు సాయపడుతున్న వారి కందరికి వందనాలు.

అజ్ఞానినా మయాదోషా నశేషా న్విహితాన్ హరే!
క్షమస్వ త్వం క్షమస్వ త్వం శేషశైలశిఖామణే!

తిరుపతి.　　　　　　　　　　**కె. సర్వోత్తమరావు**
విజయదశమి, 2014

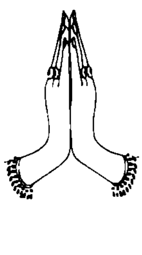

2. తాళ్లపాక పదకవుల కల్యాణోత్సవాలు

ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రను విమర్శనా దృష్టితో పరిశీలించేవారికి ఈ వాఙ్మయంలో ప్రసిద్ధులయిన ఎన్నో కవికుటుంబాలు, మరెన్నో పండిత కుటుంబాలు ఆలాగే అనేక వాగ్గేయకారకుటుంబాలు కనబడతాయి. కవి పండిత వాగ్గేయకార కుటుంబాలలో తాళ్లపాకవారికి ఇతరులెవ్వరు సాటిరారు. తాళ్లపాక కవుల సంఖ్య ఎన్నయినా పదకవులు మాత్రము ముగ్గురే. తాళ్లపాక అన్నమాచార్యులు. పెదతిరుమలాచార్యులు, చినతిరుమలాచార్యులు. వీరు మువ్వురు సప్తగిరీశుని సంకీర్తనములతో అర్చించినవారే. పవిత్ర జీవితం గడుపుతూ పద్మనాభుని శృంగార, అధ్యాత్మ సంకీర్తనలతో నుతించినవారే. ప్రత్యేకించి అన్నమయ్య అడుగుజాడల్లో ఇద్దరు నడచినవారే.

అన్నమయ్య సంకీర్తనలలో వివిధాంశాలున్నాయి. వాటిలో అందరి దృష్టిని ఆకట్టుకొనేవి ఉత్సవసంకీర్తనలు. ఏ వాగ్గేయకారుని రచనల్లోను ఇంతటి విస్తృతి కనిపించదు. కారణం అన్నమయ్య, ఆలయకవి కూడా కావడమే. అంతేకాదు తిరుమలలో ఎన్నో కొత్త ఉత్సవాలకు వారే ప్రథములు. అన్నమయ్య అడుగు జాడలో నడచిన పెదతిరుమలయ్య – రాజులు, మండలాధీశులు సమర్పించిన గ్రామాలను కూడా స్వామి ఉత్సవకైంకర్యాలకే అర్పించారు. అన్నమయ్య తిరుమలలో మొదలుపెట్టిన ఉత్సవాలలో ఒకటిగా భావింపబడే 'తిరునాళ్' కల్యాణోత్సవం. ఇందుకు ప్రబలాధారం రేవణూరి వేంకటార్యుని శ్రీపాదరేణు మాహాత్మ్యంలోని క్రింది పద్యం

శ్రీలలరంగ మంగ మును శ్రీహరికెన్నడు ధారవోయుచోఁ
దాళులపాక యన్నమయ దాఁగడిగెం బదముల్ ధరిత్రి మా

తాళులపాక చిన్నన పదంబులు పాడిననాఁడె సర్వరాట్
శైలవిభుండు తత్పదరజంబును మాకు నొసంగఁ జెల్లదే

3. కల్యాణ సంకీర్తనల వింగడింపు

తాళ్లపాకపదకవులు కల్యాణ సంకీర్తనలు రచించినారనడంలో రెండవ అభిప్రాయం లేదు. కాని ఏ కల్యాణాలని తేల్చడానికి తాళ్లపాక పదవాఙ్మయ పరిశీలన చాలా అవసరం. ఒక చిత్రమేమిటంటే తాళ్లపాక కవులకు 'కల్యాణ' కీర్తన సహజం కావడం. తాళ్లపాక తిమ్మక్క సుభద్రాకల్యాణ రచయిత్రి. తాళ్లపాక చిన్నన్న అష్టమహిషీ కల్యాణ రచయిత కావడం. అన్నమయ్య శృంగార మంజరి, పెదతిరుమలాచార్యుల చక్రవాళమంజరి – ఈ రెండూ కూడా కల్యాణ సంబంధి రచనలు కావడం. ఈ దృష్టితో పరిశీలిస్తే తాళ్లపాక పదకవుల కల్యాణ సంకీర్తనలను నాలుగు రకాలుగా వింగడించవచ్చు.

1. దశావతార మూర్తుల కల్యాణాలు
2. గోపికా పరిణయాలు
3. అర్చావతారమూర్తి కల్యాణాలు
4. జానపదబాణిలో వర్ణిత కల్యాణాలు

3.1 దశావతారమూర్తుల కల్యాణాలు

త్రిమూర్తులలో విష్ణువు స్థితికారకుడు. ఆ కారణాన శిష్ట రక్షణ, దుష్ట శిక్షణ కోసం ధర్మసంస్థాపనం కోసం అవతారాలెత్తడం పురాణ కథల ద్వారా జగద్విదితం. మహావిష్ణువు అవతారాలెన్నో వున్నా 'దశావతారాలకే' ప్రసిద్ధి. మత్స్య కూర్మ వరాహ నారసింహ వామన భార్గవరామ శ్రీరామ బలరామ శ్రీకృష్ణాద్యవతారాలే దశావతారాలు. వీటిలో మత్స్యావతారంలో సోమకాసుర విదళనం, వేదసంరక్షణ ప్రధానాంశాలు. కూర్మావతారం నుండి ఆదిలక్ష్మికి ప్రాధాన్యముంది. ఆలాగే పరశురామ, వామనావతారాల ప్రయోజనం వేరు

వేరు కనుక కల్యాణాంశాలు అంతంత మాత్రమే. తాళ్లపాక పదకవులు దశావతారాలను అనేక రకాలుగా కీర్తించారు.

గృహస్థునికి 'కళ్యాణం' చాల అవసరం. సమాజానికి ఇతరుల కంటె గృహస్థు ఎక్కువగా సహాయపడతాడు. దాంపత్యజీవితం సమాజానికి మార్గదర్శకం. 'లెస్సయిుండునె గృహకర్త లేని బ్రతుకు' లాగా 'గృహిణీ గృహ భాగ్యముచ్యతే' కూడా. అందుకే మానవుడు దైవసృష్టితో బాటు దేవేరులను కూడా జతచేశారు.

లక్ష్మీనారాయణుల వివాహం

మహావిష్ణువు అవతారాలలో కూర్మావతారం రెండవది. క్షీరసాగర మథనం, అమృత సంపాదన ప్రధాన లక్ష్యాలు. ఈ మథనానికి దేవదానవులు నడుము బిగించారు. తనవంతు సాయం చేసినవాడు మహావిష్ణువు. అమృత మథన సమయంలో ఎన్నో పుట్టాయి. రత్నాలు, ఐరావతం, ఉచ్చైశ్రవం లాంటివి. దానవుల ఏకైక దృష్టి అమృతసంపాదన కనుక వీటిని పట్టించుకో లేదు. దేవాధిపతి వాటిని తన స్వంతం చేసుకొన్నాడు. హాలాహలవిషాన్ని మింగి శివుడు గరళకంఠుడయ్యాడు. సరిగ్గా అప్పుడే 'లక్ష్మి' పుట్టింది. లోగడ ఎన్నటినో వశం చేసుకొన్న 'ఇంద్రుడు' ఊరుకోవలసి వచ్చింది. ఇతర దిక్పాలకులు లక్ష్మీదేవి సౌందర్యానికి ఆకర్షితులై అనిమిషులయ్యారు. మహాలక్ష్మి ఒక్కొక్కరిని సాంతం శాంతంగా పరిశీలించింది. నిలుకడలేని వాయు స్వభావాన్ని గుర్తించింది. సంపదవున్నా లోభత్వమున్న కుబేరుని తిరస్కరించింది. పాశధరుడయిన యముని చూచి తనకు తగదనుకొన్నది. చివరకు తనకు తగినవాడు నల్లనయ్య, అని స్వామి వక్షస్థలంలో చేరింది. ఈ వృత్తాంతాన్ని ఎందరో కవులు కల్పనలతో రమణీయంగా వర్ణించారు. లోకంలో ఈనాడు ఏ పేరు గలిగిన వానికి వివాహమయినా 'వరాయ విష్ణురూపాయ' అనడం సంప్రదాయం.

నారం (నీరు) వాసంగా కలవాడు నారాయణుడు. ఆ నారాయణుని లక్ష్మి వరించింది. ఇదొక యోగం. కల్యాణ యోగం. అందుకే తాళ్లపాక పదకవులు

'ఎట్టుఁగూడెఁ బెండ్లి యోగ మిద్దరికి నీవేళ
అట్టె లక్ష్మినారాయణయోగము' (20.201)

అన్నారు. ఈ దృశ్యం చూసినవారు వధూవరులను బేరీజు చేసుకొన్నారు. నాయిక కమలవాసి. నాయకుడు కమలాక్షుడు. చక్రవాకస్తని ఆపె. చక్రాయుధు డతడు. నీలకుంతల ఆపె. నీలవర్ణుడు స్వామి. హేమాంగి ఆ వనితారత్నం. పీతాంబరుడతడు. పాలవెల్లి వధువుకు పుట్టిల్లు. పాలవెల్లి వరుని నివాసం. ఈ భావాన్ని కల్యాణోత్సవ సమయంలోనూ నాగవెల్లి కార్యక్రమంలోనూ తాళ్లపాక పదకవులు స్మరించారు. కనకాంబరుడు వరుడయితే కనకకుచగిరి వధువు. వనజనాభుడు పెళ్ళికొడుకయితే వనజలోచన పెళ్ళికూతురు. శంఖ ధరుడు స్వామి అయితే కంబుకంఠి స్వామిని. జలధిశయనుడు దేవుడయితే జలధికన్య దేవేరిగా నిలిపారు. చివరకు తాళ్లపాక పదకవులు చెలులకు హుకుం జారీచేశారు.

నేఁడే పెండ్లివేళ నేఁడే నాగవల్లి

....

అలరు శ్రీవేంకటేశుఁడతఁడీకె మహాలక్ష్మి
వెలయఁగల సరి దీవించరే చెలులు (17.537)

అని అర్చావతారమూర్తికి అనుసంధానించారు.

వివాహపు వేడుకలలో 'వరుని ఆగమనం' దర్జాతో కూడింది. లక్ష్మీ కల్యాణానికి నల్లనయ్య వచ్చిన తీరును పదకవులు వర్ణించిన తీరు 'లకిమి నాయకురాలి లలి మీఁదఁ బెండ్లాడి (17.230) పాటలో కనిపిస్తుంది.

పసుపు వన్నె చీర బలుకాశగాఁగట్టి
పసురాకు దండ తలపై సుట్టి
మొసలి మొకము సొమ్ములు సెవులను ఁబెట్టి

వాఁడి బిల్ల కత్తి వలచేతఁ బరిజించి
పొఁడిమి బాల దసంకు పోఁచి నడంచి
అడుదాని పేరి మచ్చ అరుతనే సవరించి

కావరపు పెనుఁబాము గట్టుమీఁద నెక్కి
కావిరెక్క బొల్లిపిట్ట ఁగైకొని యెక్కి

వచ్చాడట. పీతాంబరం, మకరికాపత్రాలు, నందకం, శంఖం, శ్రీవత్సచిహ్నం, శేషవాహనం, గరుడుని ఎక్కిరావడం లాంటివి లోకోత్తరత్వాన్ని విశదం చేసేవి.

లక్ష్మీనారాయణుల వివాహం సామాన్య జనుల వివాహం లాగ తాళ్లపాక పదకవులు వర్ణించకున్నా క్షీరసాగరమథన సమయంలో పరస్పర సంవీక్షణ లోనే వివాహం సాగినట్లు వర్ణించారు.

లక్ష్మీకల్యాణము లీలతోఁబాడేమిదే నేము
లక్ష్మీనారాయణువే లలనయు నీవును

చూపులు చూపులు మీకు సూసకము బాసికము
పూప చనుగుబ్బలివి బూచగుండలు
తీపుల మోవితేనెలు తీరని మధుపర్కము
రాపుగ ఁబెండ్లియాడరయ్య తగఁదగు మీకును

మాటలు మీకిద్దరికి మదనమంత్రములు
మేఁటి తలఁబ్రాలు మీలో మించు నవ్వులు
గాటమైన పులకలు కప్పుర వసంతాలు
నీటున ఁబెండ్లాడరయ్య నెరవేరె మీకును

కాఁగిలి కాఁగిలి మీకు కందువపెండ్లి చవికె
సాఁగిన కోరికలే పావకోళ్ళు (17.165)

ఈ పాటలోని బాసికం - పూజకుండలు - మధుపర్కం - మంత్రాలు - తలంబ్రాలు - వసంతాలు అన్నీ పెళ్ళికి సంబంధించినవే. కాని చూపులు, స్తన సంపద, అధరామృతం, తీయని పలుకులు, ఆకర్షకమయిన నగవులతో వాటికి అనుబంధం చేయడంలోనే కవి చమత్కారం.

శ్రీకూర్మావతారంలోనే మహాలక్ష్మి సాక్షాత్కారం. అసలు క్షీరసాగర మథనం అమృతానికి కాదు. తనకు ఒక ఇల్లాలని తెచ్చుకోవడానికోసమని శ్రీవైష్ణవులు చమత్కరిస్తుంటారు. తెలివయిన వ్యక్తి తనమనసులోని ఆంతర్యాన్ని బయటికి ప్రకటించకుండా ఇతరులచేత కార్యసిద్ధికి ప్రణాళికలు వేసే లాగున మహావిష్ణువు దేవదానవులచేత సాగించిన లీలావినోదమిది.

జలధిఁ దచ్చి లక్ష్మిని సంగడి ఁబెండ్లాడునాఁడు (7.21)

అనడంలోని ఆంతర్యమిదే. వివాహమాడినవాడు శ్రీమన్నారాయణుడయినా తాళ్లపాక పదకవులకు వేంకటేశ్వరుడే.

అలర శ్రీవేంకటేశుఁడతఁడీకె మహాలక్ష్మి
వెలయఁగల సరి దీవించరే చెలులు (17.539)

అన్నదే వారి సమన్వయం. అందుకే ఇతరత్ర కూడా ఈ భావాన్ని ప్రతిధ్వనించారు. ఒక శోభనపు పాటలో

దేవదానవులు ధీరతను
దావతి పడి వార్ధి దరువఁగను
శ్రీవనితామణిఁ జెలఁగి పెండ్లాడిన
శ్రీవేంకటగిరి శ్రీనిధికి అని గుర్తు చేశారు.

మరోచోట

వనజనాభుఁడు నిత్యవైభవాన ఁజేకొనె
అనయము నిదివో యాదిలక్ష్మిని
మునులాల ఋషులాల మంచిన భూసురులార
సొనిసి యిందరు ఁగూడి సుముహూర్తమనరో (24.30)

అని లక్ష్మీనారాయణమహోత్సవాన్ని తిలకింపజేశారు.

'పెల్లగించి భూమెత్తి ఁబెండ్లి కొడుకు వాఁడె'లో వరాహావతారస్ఫూర్తి లీలామాత్రంగా కనిపిస్తున్నది.

మహావిష్ణువు అవతారాలలో నాల్గవది నారసింహావతారం. తన్ను త్రికరణశుద్ధిగ విశ్వసించిన ఒక బాలకుని రక్షించడానికోసం, నాస్తిక భావ నిర్మూలనార్థం, భగవంతుడు సర్వత్ర ఉన్నాడని నిరూపించడానికోసం, కంబంలో ఆవిర్భవించిన మూర్తి నారసింహుడు. లోకకంటకుడయిన హిరణ్యకశిపుని సంహరించిన తరువాత రోషభీషణుడయిన స్వామిని శాంతింపజేసిన తల్లి 'ఇందిర'. వక్షస్థలంలోని లక్ష్మిని తొడలపై నిడుకొని వరాలు కుప్పించే దేవుడు నరకేసరి.

తాళ్లపాక పదకవులు నారసింహోపాసకులు. నారసింహ మంత్రం 32 అక్షరాలది కనుక 32 వేల కీర్తనలు అన్నమయ్య వ్రాశాడని ప్రతీతి. అంతేకాదు. అన్నమయ్య అహోబలంలో ఆదివన్ శఠకోపులదగ్గర 12 ఏళ్ళు ఉభయ వేదాంతం అభ్యసించినవాడు. నవనారసింహులను కీర్తనలలో మనోహరంగా వర్ణించినవాడు. శ్రీవేంకటేశ్వరాత్మక కీర్తనల తరువాత తాళ్లపాక పదకవులు ఎక్కువగా నారసింహకీర్తనలు వ్రాశారు. కర్నూలు జిల్లా అహోబిలంలో జరిగే ఉత్సవాలను పదకవులు కీర్తించారు.

సేవించరో మొక్కరో చెలులాల నరులాల
కైవశమై వున్నవాఁడు కరుణాకరుఁడు

బాసికము గట్టుకొని బంగారు గద్దెమీఁద
లాసి కూచున్నాఁడదివో లకిమమ్మతో
సూసకపు వనితలు సోబాన ఁబాడఁగాను
భాసురమై యొప్పె నదె ప్రహ్లాదవరదుఁడు (28.16)

మునులు చదువ ఁగాను ముంజేతి కంకణాలతో
యెనసి నవ్వులు నవ్వీ నిందిరతో
అనయము ఁబేరటాండ్లారతు లెత్త ఁగాను
పని పూని వరాలిచ్చే ఁబ్రహ్లాదవరదుఁడు (24.16)

ఇదే మోస్తరు అహోబలేశుని పెండ్లిని గూడ వర్ణించారు.

పడఁతులాల సోబానఁ బాడరమ్మ
అదరి పెండ్లాడీని అహోబలేశుఁడు

యెదురు ఁగొండల మీఁద యిందిరా ఁదాను ఁగూచుండి
మదన కళలు రేఁగ మాఁటలాడి
పదిలపు ఁజూపులనే బాసికము గట్టుక
అదివో పెండ్లాడీని అహోబలేశుఁడు

కందువ పెండ్లి పీఁటైన గద్దె మీఁదను
అందమైన శ్రీవేంకటాద్రి గరుడాద్రిని
అందుకొని పెండ్లాడీ నహోబలేశుఁడు (28.489)

చినతిరుమలయ్య 'కంతుని వోజల' పెండ్లి జరిగినట్లు వర్ణించాడు. కంతుడే ఒజ్జ. ఒజ్జ పురోహితుడన్నమాట. మరి బాహ్యమయిన తెర. తలఁబ్రాలు సోబనాలు లేవే అనే సందేహం కలిగే ఆస్కారం కనుక

"కాంతకును నీకును కనురెప్పలె తెర
దంతపు నవ్వులె మీఁకు ఁదలఁబ్రాలు

రంతుల వూరుపులె రవళి సోబనాలు
చెంతల మీకీ పెండ్లి చెల్లెఁగా నేఁడు" **(9.129)**

అని బాహ్యాడంబరాలను కళ్ళముందు నిలిపినాడు.

చాలవరకు తాళ్లపాక పదకవులు నారసింహసంకీర్తనలలో లక్ష్మి, ఇందిరా శబ్దాలకే ప్రాధాన్యమిచ్చారనడంలో సందేహం లేదు.

సీతారాముల కల్యాణం

తాళ్లపాకపదకవులు ఆంధ్రులకున్న శ్రీమద్రామాయణప్రీతిని అర్థం చేసుకొన్నవారు. అందుకే అన్నమయ్య రామాయణ రచన కూడా చేశాడు. కాని అలభ్యం. తెలుగునాటగల ఒంటిమిట్ట, గుత్తి, విజయనగరాదులలోని శ్రీరామమందిరాలను దర్శించి కీర్తనలు పాడారు. సీతారాముల కల్యాణాన్ని మూడురకాలుగా పదకవులు కీర్తించినారని చెప్పవచ్చు.

మొదటిది – స్తుతులలో కల్యాణం పేర్కొనడం

అరిది యజ్ఞము గాచు రాఘవా!
అట్టె హరివిల్లు విరచిన రాఘవా!
సిరులతో జనకుని యింటను
జెలఁగి పెండ్లాడిన రాఘవా! **(1.392)**

ఇక రెండవది – రామాయణం కాలంనాటి పాత్రగా తన్ను భావించుకొని సహచరుల సంభాషణలలో సీతారాముల కల్యాణం ప్రస్తావించడం.

యేతులకు హరివిల్లు యీతఁడా విరచి యట్టె
సీతఁ బెండ్లి యాడెను యీ చిన్నరాముఁడా **(2-490)**

ఒక వక్తగా, కవిగా రామాయణ సన్నివేశాలను పేర్కొంటూ సీతారామ కల్యాణాన్ని ప్రస్తావించడం.

ఇతఁడే పరబ్రహ్మ మిదియె రామకథ
శతకోటి విస్తరము సర్వపుణ్యఫలము
ధరలో రాముఁడు పుట్టె ధరణిజఁ బెండ్లాడె (11.224)

వైవాహికతంతులను కళ్ళారా కట్టినట్లు వర్ణించడం మరో విధానం.

సిగ్గరి పెండ్లి కూఁతుర! సీతమ్మ
దగ్గరి సింగారబొమ్మ! తలవంచకమ్మ

అల్లనాఁడే రాఘవుఁడు హరువిల్లు విరిచెను
యెల్లినేఁడే పెండ్లాడీ నిదివో నిన్ను
మెల్లగా జనకుఁడు నిన్నిచ్చీనట వీఁడె
వెల్లవిరి నీ మాట వినవమ్మా

అదె పెండ్లి తెరయెత్తి రండనే వసిష్ఠుఁడుండి
చదివీ మంత్రాలు సేస చల్లవమ్మా
మొదల రాముని కంటె ముంచి తలబ్రాలు వోసి
సుదతి యాతని మోము చూడవమ్మా (32.40)

అలాగే

కంకణదారాలు గట్టి కాలు దొక్కితివి మీరు
బింకాన బువ్వ మందరో పొత్తుల నమ్మ (32.40)

కీర్తన చివర 'వావిలి పాటనుండి శ్రీవేంకటగిరి తెంకల నిన్నుఁగూడి తిరమాయ నమ్మ' అని చరణాంతంలో వావిలిపాటి – వాయల్పాడు గ్రామంలోని స్వామిని నుతించడం వల్ల బహుశః అక్కడి పట్టాభి రామాలయ కల్యాణోత్సవం కావచ్చు.

రుక్మిణీ పరిణయం

శ్రీమద్భాగవతంలోని రమణీయఘట్టాలలో రుక్మిణీ కల్యాణ మొకటి. శ్రీయుతాకారుడు, మానినీ చిత్తచోరుడయిన కృష్ణుని రుక్మిణి వలచింది. అతనినే వివాహమాడాలని సంకల్పించింది. కాని సోదరుడు రుక్మి శిశుపాలుని కిచ్చి పెళ్ళిచేయదలచినాడు. తల్లిదండ్రులు అసహాయులు. ఆ కారణంతో రుక్మిణి అగ్నిద్యోతనుని ద్వారా తన సందేశాన్ని, కర్తవ్యాన్ని, ఉపాయాన్ని విశదంగా చెప్పి పంపింది. శ్రీకృష్ణుడు సమ్మతించాడు. శౌర్యమే ఉంకువగా రుక్మిణిని వివాహమాడతానని భరోసా ఇచ్చాడు. రుక్మిణి కాత్యాయని పూజకు విచ్చేసిన వేళ ఆమెను అరదముపై నెక్కించుకొని కృష్ణుడు తన పత్తనానికి తీసుకువెళ్ళాడు. రుక్మిణిని వివాహమాడినాడు.

తాళ్లపాక పదకవులు రుక్మిణీ కల్యాణాన్ని అనేక రీతుల వర్ణించినారు. **'నేరుపుననే రుకుమిణి దేవి దెచ్చినయట్లు'** (2.277) అని నేర్పును ప్రశంసించినారు. ఆడినమాట తప్పనివాడు అనడానికి ఉదాహరణగా

'జలధి ద్రచ్చి లక్ష్మిని సంగడి బెండ్లాడునాడు
అలరి రుక్మిణి బెండ్లి ఆడె నాడు
సెలసు విల్లు విఱిచి సీత బెండ్లి యాడె నాడు
పలికి బొంకని మాటపట్టు నాకు నిమ్మీ (9.21)

అని వాగ్దానవరరూపంలో ఉటంకించినారు. అంతేకాదు

కిట్టి రుక్మిణీదేవి గృష్ణుడు పెండ్లాడివచ్చె
పెట్టు డిందరికి నేడు పెండ్లి విడేలు (9.53)

అని ఆదేశించినారు. **'విందు వలెనె విచ్చేసి రుకుమిణి సందడి బెండ్లాడిన సరసునికి'** కైవారములు చేశారు.

ఒక్క సంకీర్తనలో మాత్రం రుక్మిణీ వివాహం లోని వైవాహికపు తంతులు కనిపిస్తాయి.

నిందు సోబనము నేఁడు నెయ్యపు దంపతులకు
మెండుగ నారతు లెత్తి మీఁద సేసలు చల్లరే
కట్టుఁడు కలవదాలు ఘనమైన తోరణాలు
గట్టిగా ఁబట్టణము సింగారించరే

అని హుకుం జారీ చేసేలా వక్కాణించారు.

పాడరె సోబనాలు పైపైన పేరఁటాండ్లు
యీడా దనక వీదు లేఁగించరే
జాడతో వాయించరె పంచమహావాయిద్యాలు
యీడనె పెండ్లి కట్నాలియ్యరె యిద్దరికి (9.55)

అని సాంగోపాంగ వివాహ విధులను జతచేశారు. బువ్వము విందు - గంధాక్షతల ప్రాధాన్యం గల కీర్తన ఇది.

సత్యభామా పరిణయం

తాళ్లపాక పదకవులు తమ సంకీర్తనలలో రుక్మిణీసత్యభామలనే పలుమార్లు ప్రస్తావించినారు. ఆపై నీళాప్రసక్తి కనిపిస్తుంది.

సరుస రుక్మిణిని సత్యభామకును
వరుఁడగు వేంకట వరదుఁడు వీడే (1.26)

శ్రీకృష్ణుని దేవేరులలో 'సత్య' విలక్షణాంగన. సత్రాజిత్తు కుమారిత సత్యభామ. సత్రాజిత్తు కుమారిత సత్యభామ. సత్రాజిత్తు సూర్యుని నుండి శ్యమంతకమణిని వరంగా స్వీకరించాడు. అయితే కృష్ణుడు ఆ మణిని అడిగాడు సత్రాజిత్తు ఇవ్వలేదు. ఒకరోజు సత్రాజిత్తు తమ్ముడు ఆ మణిని ధరించి అడవికి వెళ్ళాడు. మరణించాడు.

తన తమ్ముని మరణానికి, మణి అపహరణానికి కృష్ణుడే కారకుడని సత్రాజిత్తు నిందవేశాడు. ఆ నింద బాపుకోవడానికోసం కృష్ణుడు ప్రసేనుడు వెళ్ళిన దిక్కుకు కదలివెళ్ళాడు. ఒక గుహలో జాంబవంతుని, శ్యమంతకమణిని చూచాడు. జాంబవంతునితో ఘోరంగా పోరాడినాడు. జాంబవంతుడు శ్రీరాముడే కృష్ణుడని భావించి పోరు చాలించి మణితోబాటు జాంబవంతుడు తన కూతురు జాంబవతిని కూడా ప్రసాదించాడు. సత్రాజిత్తు తాను నోరు జారినందుకు వగచి మణిని, తన కుమార్తెను కృష్ణుని కిచ్చి వివాహం చేశాడు. సత్యతోడి వివాహం పదాలలో కనిపించకున్నా

'తలఁప సత్యభామకుఁబతి పంకజ
దళనేత్రునకును ఁదల ఁబ్రాలో' **(17.443)**

అని వర్ణించారు. తలఁబ్రాలు వివాహపు తంతు.

షోడశకన్యాపరిణయం

నరకాసురుడు బలగర్వంతో నరులను దేవతలను పీడించే రాక్షసుడు. అదితి కర్ణకుండలాలను, వరుణఛ్ఛత్రాన్ని అపహరించినవాడు. పదారువేల స్త్రీలను చెరపట్టినవాడు. శ్రీకృష్ణుడు నరకాసురుని సంహరించాక విచిత్ర పరిస్థితి ఏర్పడింది. చెరపెట్టబడిన 16వేల స్త్రీల గతేమిటో. అందుకే కృష్ణుడు తానే వారిని వివాహమాడినాడు. పోతన ఆ పదారువేలమందిని గుణవతీ వ్రతధన్యలుగా, రాజకన్యలుగా వర్ణించినాడు. శ్రీకృష్ణుని విలోకించి అతడే ప్రాణ వల్లభుడని వరియించినారట. రక్కసుడు బంధించినా పురుషోత్తముని చేరగలిగామని సంతసించినారట. శుభముహూర్తాన పదారువేల రూపాలతో పదహారు వేల రీతులతో శాస్త్రోక్తంగా వరించాడని వర్ణన (దశమ. 206.219).

తాళ్లపాక పదకవులు

'అరుదున మును నరకాసురుఁడు
సిరులతో ఁజెరలు దెచ్చిన సతుల

పరువపు వయసుల cబదారు కలను

సొరిది cబెండ్లాడిన సుముఖునికి' **(5-18)** అని

'సరుస cబదారువేల సతుల cబెండ్లాడు నాcడు' (9-21) అని

దాసక్రీడల లోని రాజీవాక్షుcడు

ఆస cబదారువేల cబెండ్లాడినవాcడు **(24.370)** అని

గరిమc జెరలు మాన్చి కాంతలc బెండ్లాడినట్టు **(2.277)**

ధరc బదారు వేలు కాంతల cబెండ్లాడి **(4.529)**

పాండవుల మనుపcగ పదారువేల cబెండ్లాడరో **(4.287)**

అని చాల సందర్భాలలో కీర్తించినారు. ఒకరి చెరబడ్డ స్త్రీలను ఇతరులెవ్వరు వివాహమాడడానికి సిద్ధపడరు. శ్రీకృష్ణుని ఔదార్యానికి ఇది మచ్చుతునక.

3.2. గోపికా పరిణయాలు

శ్రీకృష్ణుని బాల్యచేష్టలకు రేపల్లెలో మురిసినవారు కొందరయితే, శ్రీకృష్ణ ప్రేమకు పరితపించిన వారు కొందరు. వారే గోపికలు. రామానుగ్రహ పాత్రులు. అందుకే కృష్ణయ్య రాసక్రీడలో వారిని ఆనందాబ్ధి ముంచినాడు. ఈ ఘట్టం శ్రీకృష్ణకర్ణామృతంలో విశదంగా వర్ణితం. ఆలాగే భాగవతంలో తాళ్లపాక పదసాహిత్యంలో గోపికలతోడి శ్రీకృష్ణసాహచర్యం బహువిధాల వర్ణితం.

ఎఱcగ గొల్లపడుచ నిల్లు గాచుకుండcగాను

మఱి కృష్ణుcడు వచ్చి నా మయి చెమరింపించెనే **(18.18)**

కీర్తనలో కృష్ణుని దుడుకుతనాలు వర్ణితం. పాపట దువ్వుతానంటూ దగ్గరికి చేరి బాసికం కట్టాడట. చాcపే నంటా చేత సేసలు చల్లినాడట. కైదండ పట్టే నంటా కంకణం కట్టేశాడట. తగరు వలె మాటాడి తలపు చొక్కించి

నాడట. ఈలాంటి పాటలు పడుచుపిల్లల శైశవ క్రీడలుగా గ్రహించడం సబబు. ఈ భావాన్ని పదకవులు లోకోత్తరంగా మలచినారు.

పరగ రేపల్లె గోపభామల ఁబెండ్లాడు నాఁడు
యిరవై యిచ్చిన బాస యిమ్మీ నాకు (9.25)

3.3. అర్చావతార మూర్తుల కల్యాణాలు

తిరుమల శ్రీవారిఆలయంలో 'పంచబేరాలు' ఉన్నాయి. వాటిలో ఉత్సవ వరులు 'మలైయప్పస్వామి'. ఈ స్వామి శ్రీదేవి భూదేవులతో కల్యాణోత్స వాలలో పాల్గొంటారు. స్వామి వేంకటేశ్వరుడయితే వేంకటేశ్వర కల్యాణ మనడం సబబుగా అనిపించినా స్వామి అర్చావతారమూర్తి. ఆతడే వైకుంఠ నాథుడు. అతడే దశావతారమూర్తి. అతడే శ్రీనివాసుడు. వైకుంఠవిరక్తుడై స్వామిపుష్కరిణీ తీరంలో నెలకొన్న ధ్రువమూర్తి. అందుకే ఇది శ్రీనివాస కల్యాణం. శ్రీవారి కల్యాణం.

తిరుమలలో కల్యాణోత్సవాలు ఎప్పటి నుండి అనడం కుతూహలం కలిగించే విషయం. శాసనాధారాల బట్టి క్రీ.శ. 1485, క్రీ.శ. 1494, క్రీ.శ. 1547 లలో కల్యాణ ప్రసక్తిగల శాసనాలు కనిపిస్తున్నాయి. క్రీ.శ. 1547 శాసనం గోవిందరాజస్వామి కల్యాణాలను ప్రస్తావించడం వల్ల ఆనాటికే తిరుమలలో కల్యాణోత్సవాలు ఉండి ఉండాలి. క్రీ.శ. 1546 శాసనం తిరువేంగళనాథయ్య శాసనం. ఇతడు పెదతిరుమలయ్య కుమారుడు. తిరుమల కైంకర్యార్థం కొండవీటి నెందలూరు, మల్లవరం గ్రామాలను అర్పించడం శాసనాంశం. దీనికి బలంగా సాహిత్య ఆధారాలు కూడా లోగడ ప్రస్తావితం.

తిరుమలలో కుడ్యాలమీద, స్తంభాలలో కల్యాణోత్సవ చిత్రాలున్నాయా అనడం కూడా ఒక ప్రశ్న. ఈ అంశం గురించి డా॥ రమేశన్ గారు

"This is an interesting sculpture showing the marriage of Lord Srinivasa to Goddess Padmavathi. In the top of the

sculpture one shows Kinnaras, Yakhas and Gandharas floating in the atmosphere. The scene depicts the Kanyadanam where the bride is offered with ablutions to the bridegroom" అని ధ్వజస్తంభ మంటపంలోని చిత్రణ గురించి వ్రాశారు. అలాగే తిరుమామణి మంటపంలో విష్ణువు గజారూఢుడై ఊరేగే దృశ్యాన్ని ఉటంకిస్తూ "This is a rare sculpture of Vishnu as seated on a Gaja Vahana" అన్నారు. "వారణ మాయిరం" అనే పాశురంలో వరుడు గజమెక్కి రావడం ఒక సన్నివేశంగా వర్ణితం కూడా.

కల్యాణోత్సవం జరిగే ప్రదేశాలు కూడా క్రమంగా మారినట్లు సుస్పష్టం. తాళ్లపాక వారు 'వాలి కొలువుండే' తిరువాముడి మంటపాన' అన్నారు. ఈ మంటపం క్రీ.శ. 1417 నాటిది. క్రమంగా యాగశాలకు, కల్యాణ మంటపానికి మారింది. ఆపై కొంతకాలం రంగనాయకుల మంటపం. ప్రస్తుతం తిరుమల రాయల మంటపానికి చేరువలో ఒకప్పుడు వేదవిద్యార్థులు అధ్యయనం చేసిన చోటు. వ్యాసరాయలు తపము గావించిన చోటు కూడా. భవిష్యత్తులో ఆర్జిత సేవలకు అనుగుణంగా ఆలయం బయట మార్పు చేయాలనే ఆలోచన కూడా లేకపోలేదు. ఏది ఏమయినా కల్యాణోత్సవాలకు ప్రాముఖ్యముంది.

ఒకప్పుడు కల్యాణోత్సవం బ్రహ్మోత్సవాలలో భాగం. అంతేగాదు ఐదు రోజుల పర్వం. తొలిరోజు అంకురార్పణ. సోమబ్రహ్మ ప్రతిమలకు ప్రత్యేక పూజ. తిరుమామణి మంటపంలో మలయప్ప స్వామికి, ఉభయ దేవేరులకు తిరుమంజనం. ఆపై తిరువీధులలో ఊరేగింపు. తిరుమామణి మంటపం ముందు ఊయల సేవ. హంస వాహనంపై శ్రీదేవి. చాతక వాహనంపై భూదేవి. సామాన్యుల వివాహాలలో లోగా పూలమాలికల సమర్పణ. ఆపై స్వామికి ఇరువైపుల ఉభయ దేవేరుల వేంచేపు. పాలతో పాదప్రక్షాళన. అభిజిత్ లగ్నసమయంలో తిరుమామణి మంటపానికి వేంచేపు. హోమకార్య నిర్వహణ. రాత్రి ఊరేగింపు. ఆపై తిరుమరై వివాహమంటపానికి వేంచేపు.

రెండవరోజు స్వామివారిక ఉభయ దేవేరులకు చందన మహోత్సవం. శేషవాహనంలో ఉభయదేవేరులతో ఊరేగింపు. మూడవరోజు హోమక్రియలు. వైకుంఠ విమానంలో స్వామి దేవేరులతో తిరువీధులలో ఊరేగింపు. నాల్గవ రోజు ముత్తయిదువలకు చందన తాంబూల సమర్పణ. స్వామివారు హంస వాహనంలో ఉభయదేవేరులతో ఊరేగడం. శ్రీదేవీభూదేవులు పల్లకిలో ఊరేగడం. అయిదవరోజు రాత్రి స్వామి గజవాహనంలో ఉభయదేవేరులు పల్లకిలో ఊరేగింపు. ఈ కల్యాణోత్సవకాలంలో వేంకటాచలమాహాత్మ్య పఠనం, నాచ్చియార్ తిరుమొళి నియతంగా సాగడం.

తాళ్లపాక పదకవుల సంకీర్తనలలో చాలవరకు పై అంశాలు కనిపిస్తాయి. 'తిరువీదుల మెరసే దేవదేవుడు' కీర్తనలో 'పెనచి పదోనాదు పెండ్లిపీట' (7.192) అని ఉంది.

తిరుకొడి యెక్కెనదే దేవుని కల్యాణానకు (25-432)

బలసి అంకురార్పణ మిదివో (22.96)

మంచి శుభముహూర్తమున శ్రీమంతులిద్దరు
చంచులఁ బూవు దండలు చాచుకొనేరదివో (14.110)

సంతోసాన నాడె పెండ్లి చవికెలోఁగూచున్నాడు (29.480)

తిరుమలలో జరిగేది శ్రీదేవిభూదేవీ సహిత కల్యాణమని తాళ్లపాక పదకవులు స్పష్టం చేశారు.

భూమి నలమేల్మంగను భూపతి ఁగౌఁగిట కూడె
ఆనుక శ్రీవేంకటేశు ఁడలమేలుమంగయును
లోననె భూమాతయును లోలురైరి తాము (16.295)

బ్రహ్మోత్సవాల భాగంగా జరిగే కల్యాణోత్సవాలు నిత్యకల్యాణాలుగా ఎపుడు మారాయనడం చెప్పడం కష్టం. సర్కారు సేవ ఆర్జితసేవగా మారినపుడు

ఏర్పడ్డాయని ఒక భావన. భక్తాదుల కోరిక ప్రకారం జరుపబడేవనడం ఒక వాదన. తాళ్లపాక పదకవులు నిత్యకల్యాణం, పచ్చతోరణం - దినపెండ్లి లాంటి పదాలను పలుమారు ఆవృతం చేయడం గమనింపదగ్గది.

నెల మూడు శోభనాలు నీకు నతనికి ఁదగు
కలకాలమును నిచ్చ కల్యాణమమ్మ **(7.280)**

పచ్చ ఁదోరణము ఁబలుకు లింటికని
పచ్చి మాత్రలనే కట్టె బాసికము
ముచ్చట లేనగవుల ముంగిట ముగ్గులు వెట్టి
నిచ్చ కల్యాణము లాడనే నెలఁత **(5.18)**

తిరువెంకటమున దినపెండ్లిగల
తరుణుల పతికిని ఁదలఁబ్రాలో **(17.443)**

తాళ్లపాక పదకవుల సంకీర్తనలలో కొన్ని ఏరి ఇవి కల్యాణ సంకీర్తనలని స్పష్టంగా చెప్పడం చాలాకష్టం. కాకపోతే కొన్ని శబ్దాలబట్టి చెప్పడానికి వీలుంది.

తిరువీదుల మెరసే దేవదేవుఁడు **(7.192)**
తిరువీదు లేగీని దేవతలు జయవెట్ట **(2.121)**
దేవుఁడు కోనేటిదండ ఁదిరువీధి మెరసే **(12.4)**
గరుడధ్వజం బెక్కె కమలాక్షు పెండ్లికి **(2.21)**
మంచి ముహూర్తమున శ్రీమంతులిద్దరు **(14.110)**

తాళ్లపాక పదకవులు కల్యాణకీర్తనలలో వర్ణించిన కొన్ని అంశాలు ప్రాకృత నేత్రాలకు దృగ్గోచరాలు కావు. వాటిలో సేనాపతి కప్పుర విడేలు సమర్పణ - చుట్టి చుట్టి రక్షగాను సుదర్శనం మించడం. భాష్యకారులు విందు చెప్పడం (12.4) లాంటివి.

వాస్తవికతకు దగ్గరి కీర్తన 'తిరువీధిలేగీని' ఈ కీర్తనలో వివాహానంతరం రథమధిరోహించి పూరేగడం ప్రధానాంశం.

తిరువీధులేఁగీని దేవతలు జయవెట్ట
హరి వాఁడె పెండ్లికొడుకై ప్రతాపమున
కనకపు ఁగొండవంటి ఘనమైన రథముపై
దనుజ మర్దనుఁడెక్కె తరుణులతో **(2.122)**

తాళ్లపాక పదకవులు ఉత్తమ భావుకులు. పైగా మధురభక్తితో శృంగార కీర్తనలు వ్రాసినవారు. ఆధ్యాత్మికతతో యోగ, లేదా వేదాంతాది రహస్యాలను సమ్మేళనం చేసి కల్యాణకీర్తనలలో కూడా వాటిని పొందుపరచి వ్రాశారు. కొన్ని ఈనాటి పాఠకలోకానికి 'ఎబ్బెట్టు' కావచ్చు. కాని మధురభక్తి ఉపాసకులకు ఆ 'ఎబ్బెట్టు' ఉండదు. అన్యోన్య దాంపత్యదృష్టితో వాటిని పరిశీలించడం సబబు.

యాగదృష్టి (29.216)

స్వామీ! కామయాగం మొదలెట్టు. సుదతి మోవి తేనెలు సోమపానం. మదన పరిభాషలు వేదమంత్రాలు. కౌగిలి యాగశాల.

సామ్యత్వం (9.202)

స్వామి! నీవు జలనిధివి. ఆమె సింగారజలనిధి. నీవు యౌవన జలనిధివి. ఆమె నవవిధులకు నిలయ.

సారూప్యం (20.191)

చెక్కిలిపై చేయి శేషపర్యంకం. స్తన సంపద శంఖచక్రాలు. చెమట జలధి, కస్తూరి నీలవర్ణం. నివ్వెర అనిమిషత్వం, వలపు భక్తవాత్సల్యం.

3.4 జానపద బాణీలో వర్ణితమయిన కల్యాణాలు

శిష్టసాహిత్యానికి జానపదసాహిత్యానికి వారధి లాంటిది వాగ్గేయకార సాహిత్యం. ఈ సాహిత్యంలో శిష్ట, జానపద సాహిత్య లక్షణాలు రెండూ వున్నాయి. కల్యాణ కీర్తనలోనూ వీటిని గుర్తించవచ్చు. జానపద సాహిత్యంలో స్త్రీ పురుషుల జీవన విధానం సూచించే పాటలెన్నో. పెళ్ళిపాటలు, బాంధవ్య గీతాలెన్నో. వాటిలో బంతులాట పాటలు, బువ్వం పాటలు. అయిరేణి పాటలు, గంధం పాటలు ఆలాగే తలంటుపాట, ఊయెలపాట, వసంతాలపాట, పానుపు పాటలు, ఈలాంటివి శైవంలోనూ వైష్ణవంలోనూ ఉన్నాయి. తాళ్లపాక పదకవులు జానపదులలో 'బాల యవ్వనలు' పాడే కల్యాణకీర్తనలను, యువతుల కల్యాణ పాటలను వ్రాసినట్లు స్పష్టం. మొదటి దానిలో అమాయ కత్వం, సహజత్వం, రెండవదానిలో ఎగతాళి ఆటపట్టించడం లాంటివి కనిపిస్తాయి. ఈ పాటలలో కవి ఒకసారి నాయకపక్షం. మరోసారి నాయిక పక్షం. ఇంకొకసారి ఈ తంతునంతా నడిపించే పెద్దరికం. బొమ్మల పెండ్లిండ్ల వరుసలో సాగే పాటలెన్నో.

ఈడగు పెండ్లి ఇద్దరి చేసేము
చేడెలాల ఇది చెప్పరుగా

కొత్త చవికెలో కొమ్మ నిలిచితే
పొత్తున తలబాలు వోసేనట
ఇత్తల శ్రీవేంకటేశుఁడు నవ్వుచు
హత్తి సతిఁగూడె పాదరుగా

పెంచి యిద్దరము బొమ్మపెండ్లిండ్లు సేతమంటే
కొరంచి నాతో తానేల సిగ్గులు వడేనే **(12.243)**

వెలఁది యీకె యీకె ఇదిగో వీడిఁగో పెండ్లికొడుకు
యెలమి నుపచారాలు ఇన్నియును జేయరే

అంబుజపాణికిని హారములు గట్టరే
బింబాధరికి ఁగొప్పు వెట్ట ఁగదరే
కఁబుకఁఠిని కప్రపు బొట్టు వెట్టరే
అంబర మధ్యమను ఆరతులు యెత్తరే (29.15)

తాళ్లపాక పదకవులు జానపదగేయ వరుసలను గుర్తించి శోభన పాటలు, ఆరతి పాటలు, తలబ్రాలు పాటలు, మంగళం పాటలను కూడా వ్రాసి కల్యాణ కీర్తన రాశిని సుసంపన్నం చేశారు.

సోబాన : సోబానఁ బాడేము మేము సుదతులము (21.40)

తలంబ్రాలు : ధరుణీపతికిని ఁదలఁబాఁలో బహు
దారతునకు ఁదల ఁబాలో (17.443)

ఆరతి : ఎత్తరే ఆరతులీపె కింతులాల
మంగళం మరలి మరలి జయమంగళము

తాళ్లపాక పదకవులు కల్యాణకీర్తనలను శ్రీరాగం, మంగళ కైశికి, సాళంగం, సామంతం, హిందోళ వసంతం, బౌళి, పాడి, నాగవరాళి, మాళవి, బౌళి, పళపంకజం, కేదారగౌళ, రామక్రియ, లలిత, నాదరామక్రియాది రాగాలలో పాడి వైవిధ్యం ప్రకటించారు.

'కల్యం సుఖం అణయతి ప్రాపయతి' ఇతి కల్యాణమ్. సుఖాన్ని కలిగించేది కల్యాణం. కల్యాణ శబ్దానికి పర్యాయంగా పరిణయం. ఉద్వాహం, పాణిగ్రహణం, దార గ్రహణం లాంటవి ప్రసిద్ధాలు. తెలుగులో పెండ్లి, పెండిలి, పెళ్ళి, లగ్నం పర్యాయపదాలు. తమిళులు 'తిరుమణం' కల్యాణం శబ్దాలు వాడతారు. కన్నడిగులు 'లగ్న'మని వ్యవహరిస్తారు.

వ్యక్తుల కల్యాణాలు ఆయావ్యక్తులకు లేదా కుటుంబాలకు శ్రేయో దాయకం. కాని ఆలయాలలో జరిగేవి గ్రామానికి, దేశానికి, లోకాలకు మంగళదాయకం, 'దేవుని పెళ్ళికి అందరు పెద్దలే' అనడం ఆలయ కైంకర్యాల పట్ల అందరికి బాధ్యతను గుర్తుచేయడానికే. ప్రతి ఆలయంలోనూ ఈనాడు 'కల్యాణాలు' జరుపుతున్నారు. వాటిలో తిరుమల శ్రీనివాసుని కల్యాణాద్భుత గాత్రుని కల్యాణం కమనీయం. రమణీయం.

4. కల్యాణ సంకీర్తనలోని విశిష్టపదజాలం

అంకురార్పణం : వైదిక క్రియా కలాపాలు ఆటంకాలు లేకుండా శుభప్రదంగా జరగడానికి ప్రాచీనులు సూచించిన ఒక విధానం అంకురారోపణం. అంకురార్పణం. అంకురశబ్దానికి 'మొలక' అని అర్థం. భూమిలో నాటిన లేదా చల్లిన లేదా ఒక పాత్రలో ఉంచిన విత్తనాలు మొలకెత్తినట్లయితే చైతన్య ముందని ఒక స్థూలభావం. ఈ 'అంకురాలు' మొలకెత్తినవేళ యజమానికి కలిగే సంతోషం ఇంతింతరాదు. మొలకలు ఎలావస్తాయో ఆశించిన ఫలం కూడా లభిస్తుందని విశ్వాసం.

వివాహానికి కొన్నిరోజుల ముందుగా పుట్టమన్నును తీసికొని వచ్చి అయిదు కొత్త మూకుళ్ళలో పోసి నవధాన్యాలను పాలతో తడిపి అందులో ఉంచుతారు. ఆ మూకుళ్ళను పంచపాలికలంటారు. ఈ కార్యక్రమాన్ని పెళ్ళినాడయినా చేసే సంప్రదాయం లేకపోలేదు. విధిపూర్వకంగా ఆ పాలికలను పూజించి వివాహమండపం దగ్గర పెడతారు. 16వ రోజు పండగనాడు మరల ఆ పాలికలకు పూజచేసి మొక్కలతో కూడా మట్టిని బయటపోస్తారు. ఆ మొలకలు ఎలా వస్తాయో అలాగే ఆశించిన ఫలం శుభప్రదమవుతుందని ఒక విశ్వాసం. ఈ పుట్టమన్ను తెచ్చే కార్యక్రమం పెళ్ళికి ముందు 9 లేదా 7 లేదా 5 లేదా మూడవరోజున శుభసమయంలో నృత్యగీతాదులతో గృహానికి పూర్వ దిక్కున నుండిగాని ఉత్తరం వైపున నుండిగాని ఒకపాత్రతో మట్టిని తీసుకొని రావాలని ఒక నియమం.

శ్రీవైఖానస ఆగమం ప్రకారం అంకురార్పణానికి పదస్థాన పట్టిక వుంది. ఆ పట్టిక

ఉత్తరం

	అంకురాణి	కుబేరః	తాంబులాన్ అక్షతాన్	
పడమర	వరుణః	బ్రహ్మా	ఇంద్రః	తూర్పు
	పుష్పం, గంధం	యమః	కరకం	

దక్షిణం

ఈ కార్యక్రమం ప్రాణాయామానంతరం 'శ్రీ.......... స్వామినః వైవాహికాంగం అంకురార్పణాఖ్యాం కర్మ కరిష్యే'తో మొదలవుతుంది. బ్రహ్మేంద్రాది దేవతల ఆవాహానంతరం ఓషధీసూక్త పఠనం సాగుతుంది. రాత్రివేళ శుభ ముహూర్తంలో 'ఇదం విష్ణుః, విష్ణోర్నుక' మితి మంత్రాలలో అంకురాలను గ్రహించి విధినియమాన్ని పాటించి 'యేతే శతమితి' వారుణ మంత్రంతో జలసేకం చేయాలని నియమం.

ఇంట, ఆలయంలో సర్వత్ర ధాన్యలక్ష్మి తాండవించాలని పంచభూతాత్మకమయిన విశ్వమంతా సస్యశ్యామలమై ఆహార సమస్య లేకుండా క్షేమంగా ఉండాలనడమే అంకురార్పణ భావన.

అయిరేణి : 'అయిరేణి' అని వాఙ్మయరూపం. 'అరివేణికుండ'లోక వ్యవహారంలోని శబ్దం. అయిరాణి. అయిరేణి లాంటివి కూడా ఉన్నాయి. కొందరు 'ఇంద్రాణి' అయిరాణి అయిందని అంటారు. శచీదేవి సూచకం. వివాహకాలంలో నాల్గవరోజు జరిపే నాగవల్లిలో అయిరేణికి, శచీపూజకు ప్రాధాన్యముంది. అయిరేణి కుండలు తెచ్చి యిచ్చేవారికి నేటికి గౌరవాదులున్నాయి.

బచ్చెనల మెఱుఁగు గుబ్బల అయిరాణి దెచ్చి 5-189

అశ్మారోహణం : అశ్మ అంటే రాయి. వధువు కాలి మీది వరుడు తొక్కడం అశ్మారోహణం. ఆ రాయి సన్నికల్లు కావడం విశేషం. వధువు రాయివలె పటిష్ఠంగా ఉండాలని అంతరార్థం. దీర్ఘసుమంగళత్వాన్ని సూచించేదని నమ్మకం. ఈ సందర్భంలో 'ఓం ఆరోహే మామశ్యా నమశ్యేవ త్వగ్ం స్థిరా భవ' మంత్రం చెప్పడం ఒక విధి.

దోమటి దొడికి ముందే తొక్కేఁ బాదాలు 13-100

ఘనమైన కాఁకల ఁగాలు ద్రొక్కి 5-120

కంకణం : దేవతల రక్షణను కోరుతూ సంకల్పించిన కార్యం నిర్విఘ్నంగా కొనసాగడానికి రక్షను వరుని కుడిచేతిని కట్టడం. వధువుకు ఎడమచేతికి కట్టడం. ఈ కంకణాలను నాల్గవరోజు విధిగా విప్పేయాలనడం శాసనం. ఇది వధూవరులకు భౌతికమయిన ఉపద్రవాలు కలగకుండా చేసే మంత్రాత్మక మయిన తంతు.

వైఖానస ఆగమం ప్రకారం ఇది రక్షాబంధనం. ప్రతి సరబంధనం కూడా. ఈ సందర్భంలో ప్రాణాయామం తరువాత.... 'శుభ తిథౌ అస్య దేవ దేవః స్వామినః దేవ్యోశ్చ వివాహదీక్షా కౌతుక పూజాం కరిష్యే' అంటూ విహిత పూజలు నిర్వహించి స్వామివారికి, దేవేరులకు కంకణాలు కట్టడం ఆచారం. ఆపై ఆచార్యులు కంకణధారణ చేస్తారు. ఈ సందర్భంలో 'స్వస్తి సూక్త' పఠనం నియతం. సమస్త దేవతలు శుభం కలిగింతురు గాక అనడం ప్రధానాశయం. మహావిష్ణువు పంచాయుధాలు సర్వత్ర రక్షించి కల్యాణ కైంకర్యాన్ని నిర్విఘ్నంగా చేయాలని ప్రార్థించడం ఆచార్యుల వంతు.

గందుమీరి ముంజేతులలో కంకణదారాలు కట్టి 13-100

కంకణదారాలు గట్టె ఁగలికి 14-1457

కలగొను చూపులే కంకణాలు 2-412

తలంబ్రాలు : సంస్కృతంలో 'ఆర్ద్ర అక్షతారోపణం' ఇదొక వైవాహిక తంతులోని ఒక పరిభాష. ఆర్ద్ర అంటే తడిసిన అక్షత దెబ్బతినని బియ్యాన్ని వధూవరుల శిరస్సులపై పరస్పరం పోయించడమని సామాన్య అర్థం. దాక్షిణాత్యులలో 'అక్షతారోపణానికి' ప్రాధాన్యం ఎక్కువ. దాక్షిణాత్యులు 'వరికి' ప్రాధాన్యమిచ్చే వారు. వరిని పండించడంలో నిపుణులు. అందుకే పవిత్ర కార్యాలన్నిట వద్దకు, బియ్యానికి ప్రాధాన్యం కల్పించుకొన్నారు.

క్షతమంటే దెబ్బతిన్నది. అక్షతమంటే దెబ్బతిననిది. అవే అక్షతలు. వివాహంలో అక్షతలు తయారుచేసే విధానం దక్షిణదేశంలో రకరకాలు. అలాగే వధూవరులు పరస్పరం అక్షతలు ఆరోపణం చేసుకోవడంలోని ప్రాంతీయ ఆచారాలు భిన్నభిన్నంగా ఉన్నాయి. ఏది ఏమైయినా పవిత్రమంత్రాలతో మొదట వరుడు వధువుపై ఆపై వధువు వరునిపై, ఆపై వరుడు వధువుపై తలంబ్రాలు వేసుకోవడం. నాల్గవసారి ఇద్దరు పోసుకోవచ్చు. ఈ సందర్భంలో వధూవరుల జన్మనక్షత్రాలు, నక్షత్రాధి దేవతలు, ఆరాశి రాశ్యధిపతులను చంద్రుని 'ప్రజాపతిః స్త్రియాం యశః' మంత్రంతో స్మరించడం ఒక భాగం. తొలిసారి వేయడం సంతానాభివృద్ధికి, రెండవసారి వేయడం పశువృద్ధికి, మూడవసారి వేయడం యజ్ఞసమృద్ధికని పెద్దలు చెబుతారు.

తెలుగులో 'తలంబ్రాలు' అక్షతలకు మారుపేరు. ఇది అచ్చ తెలుగుపదం. నేటి వాడుకలో చాలావరకు మరుగుపడిన శబ్దం. 'ప్రాలు' ధాన్యవాచకం. చిన్నయసూరి బాలవ్యాకరణంలో 'తలంబ్రాలు మొదలగు సమాసంబుల ద్రుతంబునకు లోపంబు లేదు'. అని సూత్రీకరించి ఒడిబ్రాలు, సేసబ్రాలు లాంటి ఉదాహరణాలు ఇచ్చాడు. ఈ సందర్భంలో పఠింపబడే మంత్రం 'కపిలాగ్ం స్మారయంతు' అందుకే ఈ కార్యక్రమానికి 'కపిలావాచనం' అని పేరు. ఒకరిపట్ల ఒకరు తృప్తి కలిగి వుండడానికే ఈ ప్రక్రియ. పాడి పంటలు అన్న సంపద, సత్సంకల్పాల వృద్ధికోరడం విశేషం.

స్వామికి జరిగే వైవాహిక విధులలో 'అక్షతారోపణం' ఉంది. ఆచార్యులు 'స్వస్తి సూక్తం' చదవడం విశేషం. చివర

'ఓం ధ్రువన్తే రాజా వరుణో ధ్రువం దేవో బృహస్పతి:
ధ్రువన్త ఇంద్రశ్చాగ్నిశ్చ రాష్ట్రం ధారయతాం ధ్రువమ్'

అనడం సంప్రదాయం. 'ముత్యాల తలంబ్రాలు' పోయడం తిరుమలలోని విశేషం.

దంతపు నవ్వులె మీకు తలంబ్రాలు 9-129

ఒడి శ్రీ వేంకటపతికి శ్రీసతికి
అడరిన తలంబ్రాలందె నిదె 22-96

అందియ్యిరో తలఁబ్రాల కాయిత్తముల నుండి 12-61

హత్తి తలఁబాలు నారాయణుని ఁబోయు మనరే 20-182

తాళి : సంస్కృతంలో అయితే మంగళసూత్రం. ఈ సంస్కృత శబ్దానికి పర్యాయంగా ద్రావిడభాషలలో తాళి, బొట్టు, పుస్తె లాంటివి కనిపిస్తాయి. తమిళంలో 'తాళ్' అంటే బీగం. బీగం వేసిన ఇల్లు ఎలా భద్రమో ఆలాగే వివాహిత అయిన స్త్రీకి భద్రత.

వరుడు వధువు మోడలో కట్టే సూత్రం మంగళసూత్రం. ఇది శుభకర మయినది. మంగళదేవత, లక్ష్మీదేవిని ఆ సూత్రంలో ఆవహింపచేసి వధువు మెడలో కట్టబడేది. పరిణయానికి ఇతర చిహ్నాలకన్నా ఈ తాళి చిహ్నమే గొప్ప.

మంగళసూత్రధారణకు వేదమంత్రం లేదని కొందరి అభిప్రాయం.

మాంగల్యం తన్తునానేన
లోకరక్షణహేతునా

కంఠే బధ్నామి సుభగే

రక్షన్తు శరదాం శ్శతమ్' అన్న శ్లోకమే తిరుమలలో ప్రమాణం. పసుపు అద్దడం ఈ మాంగల్యానికి మరింతబలం చేకూర్చేది. తలంబ్రాలపై పెట్టి తీసుకు వచ్చిన మంగళసూత్రాన్ని ముత్తైదువలు, పెద్దలు స్పృశించడం వల్ల మాంగల్య బలం పెరుగుతుందని పరమవిశ్వాసం. మెడలో కట్టే రెండుముదులు వేశాక మూడవ ముడిని వదలుగా వేయడం ఆచారం. ఆపై ముదులకు కుంకుమ పూయడం దేశాచారం.

సిరుల cగట్టినతాళి శ్రీధరభావమాయ 20.191

తిరనాళ్ళు : నాళ్ తమిళశబ్దం. రోజు అని అర్థం. తిరు పవిత్ర వాచకం. మంగళకరమయిన రోజు తిరునాళ్. బ్రహ్మోత్సవ కాలం ఆలయానికి, ఆలయ ప్రాంతవాసులకు తిరునాళ్. 'నాళాం నాళాం తిరునాళాం' అన పాట. తిరునాళ్ళ ప్రకటన జరిగాక ఎవరూ ఊరు వదలి వెళ్ళరాదని కట్టడి.

మొదలి తిరునాళ్ళకు మొక్కేమునేము 2.194

తిరుకొడి. 'తిరు' మంగళవాచకం. 'కొడి' జెండా లేదా ధ్వజం. వైష్ణవాలయాలలో ఎగరవేయబడే పవిత్రమయిన కొడి గరుడధ్వజ.

తిరుమొళి : దీనినే 'నాచ్చియార్ తిరుమొళి' అంటారు. గోదాదేవి రచించిన 'వారణమాయిరం' అని మొదలయ్యే 10 పాశురాలు చదవడం శ్రీవైష్ణవ వివాహ సంప్రదాయాలలో చాలా ముఖ్యమయినది. తిరుమల శ్రీవారి కల్యాణోత్సవాలలో ఈ సంప్రదాయం నేటికీ ఉంది.

తిరువాముడి : శ్రీవైష్ణవులకు ప్రత్యేకించి దాక్షిణాత్య రామానుజ సంప్రదాయవాదులకు నాలాయిరం చాలా ముఖ్యమయినది. పన్నిద్దరు ఆళ్వారుల పాశురాల సంకలనం నాలాయిరం. నాలాయిరంలో ఒక భాగం. 'తిరువాయ్‌మొళి'. ఇది ఛాందోగ్యోపనిషత్ వివరణమని ప్రసిద్ధం. నమ్మాళ్వార్

రచితం. 1102 పాశురాలు గల భాగం. శ్రీవైష్ణవాలయాలలో 'నాలాయిరం' ఆయా ఉత్సవాల సందర్భాలలో నియతంగా శ్రద్ధగా పఠించడం నేటికి సాగుతున్న ఆచారం.

తట్టలై తిరువాముడి ఘనులు పాడేరు. 12-4.

తిరువీధి : తమిళంలో 'శ్రీ'కి ఇంచుమించు పర్యాయంగా 'తిరు' వాడకం ఎక్కువ. ఊర్లపేర్లలోనూ, వ్యక్తుల పేర్లముందర, ఆలాగే పవిత్రతను చెప్పే కళ 'తిరు'ను జోడిస్తారు. ఆలయం పవిత్రం. ఆ పవిత్ర ఆలయం చుట్టూవున్న నాలుగు వీధులు తిరువీధులు. పాశురాలలో 'తిరు' అన్నది లక్ష్మీదేవినే సూచిస్తుంది. అందువల్ల ఉత్సవమూర్తులు ఊరిగే వీధులు మంగళకరమయిన వీధులు తిరువీధులు.

నాగవల్లి : 'నాకబలి' నాగవల్లిగా మారిందని అంటారు. 'నాకం' అంటే స్వర్గం. బలి అంటే పూజ. స్వర్గంలోని 33 కోట్ల దేవతలను పూజించడమని స్థూలాభిప్రాయం. దేవతల ఆశీస్సులు వధువుకు లభించడమే గాకుండా ఆమెను ఆశ్రయించు 'విశ్వావసుత్ర' అనే గంధర్వుడు వధువును వదలివెళతాడని విశ్వాసం.

నాగవల్లి నాల్గవరోజు కార్యక్రమం. ఈ కార్యక్రమ విధానం రకరకాలుగా జరుపబడుతూ వుంది. వరుని అలుకను మామ తీర్చడం ఒక నెపం. ముత్తైదువలు నడుస్తుండగా పురోహితుడు 'వాతో దేవతా సూర్యదేవతా' అనే మంత్రాలు చదువుతుంటే వరుడు కదలడం.

నాకబలి నాడు వేసే ముగ్గులకు ప్రత్యేకత ఉంది. తెలుపు, పసుపు, ఎరుపు రంగుకల బియ్యపు పిండి పసుపు కుంకుమాలతో పుష్కరాకారంగా ముగ్గులు, మధ్యలో ఏనుగు ఆకారం గల ముగ్గు. కొందరు ఉప్పుతో ఏనుగు పప్పుతో ఏనుగు తీర్చిదిద్దుతారు. ఏనుగు ఆకారాల చుట్టు 32 చిన్న పిడత

లుంటాయి. ఆ పిడతలకు దారాలు తీసివేస్తే పిడతలను ఇష్టమున్నవారు తీసుకువెళతారు. ఆలా తీసుకెళ్ళిన వారి యింట ఉన్నవారికి వివాహం జరుగుతుందని ఒక ప్రబల విశ్వాసం. ఈ నాకబలిలో మంత్రాలు చాలా తక్కువ. ప్రధానంగా ఆడువారికి ప్రాధాన్యమున్న తంతు.

నేఁడేపెండ్లి నీకు నేఁడే నాగవల్లి 12-243

పానుపు పరచరె బలు నాగవల్లి నేఁడు 16-295

పంచమహావాద్యాలు : వివాహాలలో మంగళకరమయిన వాద్యాలు వాయించడం సంప్రదాయం. చెవులకు విందుచేసే రాగాలతో వాద్య సంగీతం అందరిని ఆకర్షిస్తుంది. మరి ఆలయాలలో పంచమహావాద్యాలు భేరి, కాహళ, పటహం, శంఖం, జయఘంటలు మోగుతాయి. గ్రామస్థులకు దూరంలో ఉన్నవారికి ఆలయకైంకర్యాలు ఆటంకాలు లేకుండా జరుగుతున్నాయని భావన.

పరుషలు : వాడుకలో స్వస్థలం పరస్థలం అంటాం. ఆలాగే ఒక క్షేత్రానికి ఇతర ప్రాంతాలనుండి వచ్చినవారిని 'పరస్థలులు' అనడం అలవాటు. ఇదే 'పరషగా' మారింది. కర్ణాటక దేశంలో తమ ఆవుల్ని ఇతరత్ర అమ్ముకోవడానికి వెళుతుంటారు. ఇలాంటి వాటికోసం 'సంతలు' జరుగుతాయి. కర్ణాటకంలో 'ఎద్దులపరష' అని కూడా వ్యవహారం. అన్నమయ్యలో 'పరషశబ్దం చాలా చోట్ల కనిపిస్తుంది. కన్నాడాంధ్ర సరిహద్దు ప్రాంతాలలో ఈ శబ్దానికి వ్యాప్తి ఎక్కువ.

పాణిగ్రహణం : ప్రాచీన సంప్రదాయాలలో 'పాణిగ్రహణ మహోత్సవం' అనడానికే ప్రసిద్ధి. తరువాతి కాలంలో వివాహం, లగ్నం లాంటివి వచ్చాయి. వరుడు వధువు చేతిని పట్టుకొని అగ్నిహోత్రుని దగ్గరికి తీసుకొని వెళతాడు. ఈ సందర్భంలో 'గృహ్ణామి తే సుప్రజాస్త్వాయ హస్తం' అనే మంత్రం పఠించడం సంప్రదాయం. 'నా గృహస్థాశ్రమం కోసం నన్ను గృహిణిగా స్వీకరిస్తాను' అని

మంత్రాభిప్రాయం. ఇవి ఆరుమంత్రాలు. తెలుగు సామెతల్లో 'అందరిలోకి చిన్నోడు పెళ్ళికేమో పెద్దోడు' అనడం వివాహపు తంతును సూచించేదే.

గరిమెల ఁబాణి గ్రహణము చేసిన
సిరుల ఁజెలుల గలసీనఁటే 4.355

పెళ్ళిపీట : పీటలు అనేక రకాలు. వ్యాసపీఠం, గురుపీఠం లాంటివి. భోజనానికి కూర్చునే పీట ఎత్తయింది. ఒక్కొక్కరికి ఒక్కొక్క పీట. కాని పెళ్ళిపీట నిడివయినది. కనీసం నలుగురు కూర్చోగలిగింది. మంగళకరమయింది. ఇతర మయిన వాటికి వాడనిది. ఆ పీటలపై తెల్లని వస్త్రం కప్పి వధూవరుల్ని కూర్చోపెడతారు. కొన్ని చోట్ల 'ఆలయాల నుండి పెళ్ళిపీటలు' తెచ్చే సంప్రదాయ ముంది.

వొనరి పెండ్లిపీటపై నున్నారదివో 14.110

సుంకులఁ బెండ్లి పీఁట ఁగూచుండ ఁబెట్టరో 14.365

తరుణికి నితనికి తగు పీఁట వెట్టరే 29.15

బ్రహ్మముడి : సృష్టికర్తయైన బ్రహ్మ అన్నిటిని నడిపించే వాడు. స్త్రీ పురుషులకు వివాహం నిశ్చయించేవాడు. బ్రహ్మ, అతని నిర్ణయమే బ్రహ్మముడి. వివాహకాలంలో పసుపు చీర అంచును, వరుని ఉత్తరీయం అంచును కలిపి ముడివేయడం. బ్రహ్మముడిని తెలుగువారు 'కొంగుముడి'గా వ్యవహరిస్తారు.

ఈ సందర్భంలో 'ధ్రువంతేరాజా' మంత్రం పఠిస్తారు. ఆపై అగ్ని ఎదుట నమస్కరించి వరుడు 'పుషాత్వేతో' ఇంటి యజమానరాలవుగా సర్వానికి పెత్తనం వహించి తీర్చిదిద్దుకొందువు గాక అనే అర్థంగల మంత్రం పఠిస్తాడు.

కూడ మంచివేళ కొంగులు ముళ్ళు వేతామంటే 12-243

వొక్కటైరి కొంగుముళ్ళు వొనరగ వేయరో 14.365

బువ్వము బంతి : వాడుకలో అవ్వ బువ్వ అనడం సహజం. ఆ బువ్వ పెండిలిదయితే బువ్వము బంతి – బువ్వం పంక్తి లేదా పంక్తి భోజనం. దీనినే హరి బువ్వం. బుజము బంతి అంటారు. స్థూలంగా చెప్పాలంటే వైవాహికపు తంతులలో ఇది ఒకటి. బంధువులు కలసి ఆరగించడం ఈ విందు విశేషం. వీటిని సంబంధించి ప్రాంతీయ ఆచారాలెన్నో వున్నాయి.

పొత్తుల విందులు దెచ్చి బువ్వమున నిడరే 9–55

బువపు పెండ్లి మేలు బొందిన నిధానము 8–84

భాష్యకారులు : శ్రీవైష్ణవంలో భగవద్రామానుజుల వారికి భాష్యకారులని పేరు. వేదభాష్యం వ్రాయడం వల్ల ఈ పేరు స్థిరమయింది. వివాహాదులలో భాష్యకారులకు ఏలాంటి ప్రాధాన్యం లేదు. కాకపోతే తిరుమలలో వైఖానసాగమం ప్రధానమయినా చాలా కార్యక్రమాలలో 'రామానుజుల కట్టడి' పాటింపబడుతుండడం వల్ల అందుకు సూచనగా తాళ్లపాక పదకవులు 'భాష్య కారులు' అని ప్రయోగించి వుండవచ్చు.

వెలయ భాష్యకారులు విందు చెప్పి 12–4

మంగళాష్టకాలు : ఏ పవిత్రకార్యానికయినా ప్రాచీనులు మంగళాదీని, 'మంగళమధ్యాని' మంగళాంతానిచ అని నిర్దేశించారు. వివాహాలలో వధూవరుల మధ్య తెరపట్టి శ్రవణానందకరంగా పురోహితులు చదివే శ్లోకాలే 'మంగళాష్టకాలు' (8 శ్లోకాల సముచ్చయం) నూతన వధూవరులకు మంగళం కలగాలని చదివే శ్లోకాల సముచ్చయం. ఇందులో లక్ష్మీనారాయణులు పార్వతీ పరమేశ్వరులు, వాణీ పద్మభవులు కొత్తగా వివాహం చేసుకొనేవారికి ఆయు రారోగ్యభోగభాగ్యాలను ఇచ్చి కాపాడాలనే శుభాకాంక్ష కనబడుతుంది. ప్రత్యేకంగా సీతారాములు గాని రుక్మిణీకృష్ణులు గాని దశావతారమూర్తులు

గాని ఈ వధూవరులను అనుగ్రహించాలని కోరే మంగళశ్లోకాలు చదివే సంప్రదాయముంది.

వైఖానస సంబంధి గ్రంథాలలో కనిపించే మంగళాష్టక కార్యక్రమం.

"శ్రీమత్పూర్ణ సుధాంశు శోభిత తనుశ్శుక్లాంబర స్సున్దరః
సత్త్వాఢ్యస్సు చతుర్భుజ శ్శుభనిధిర్విష్ణు ర్వినోదీ విరాట్
భక్తా భీష్టఫల ప్రదాన నిపుణ శ్శశ్వత్ప్రసన్నాననః
పాయాద్వో భగవాన్ పురాణపురుషః కుర్యాత్సదా మంగళమ్

మునులు మంగళాష్టకములు చదువరో 14.365

మధుపర్కం : పెరుగు, తానే సమంగా కలిపి కంచు పాత్రలో పోసి దానిపై కంచుమూత పెట్టి దారాలతో గట్టిగా బంధిస్తారు. ఇదే మధుపర్కం. కొందరు దానితో నేయి కలపాలని, అటుకులు కూడ కలపాలని అంటారు. ఇది 'పూజ' కనుక మధుపర్కం పూజా అనికూడ వ్యవహారం.

కన్యాదాన కాలంలో వరునికి మధుపర్కం ఇస్తారు. ఇవి గొప్ప కార్యం. పిల్ల తండ్రి వరుని కాళ్ళు కడిగి. 'కూర్చ' అనే దర్భగ్రంథిని అతని కింద వేసి కూర్చోబెట్టి మధుపర్కం అందిస్తారు. ఆపై కల్యాణ వస్త్రాలు సమర్పిస్తారు.

ముహూర్తం : వధూవరుల జన్మనక్షత్రాదుల బలిమిని గుర్తించి వివాహం కోసం పురోహితులు నిర్ణయించే లగ్నం ముహూర్తం. ఇతర వైదిక కార్యాలలో కూడా ముహూర్తబలం పాటించినా వివాహముహూర్తం కాలనిర్ణయంలో ఎంతో శ్రద్ధ తీసుకోవడం నాటికీ నేటికీ సమానమే. మంచి ముహూర్తము అంటే వర్ణ, వశ్య, నక్షత్ర, యోని, గ్రహ, గణ, రాశి నాడీకూటములను చూడడం. ప్రత్యేకించి చంద్రబలం, గురుబలాదులు, ఆలాగే ముహూర్త నిర్ణయంలో దేశాచారాలకు విశ్వాసాలకు ప్రాధాన్యమివ్వడం. జ్యోతిష్కుల నిర్ణయమే 'ముహూర్తానికి' పరిష్కారం.

మంచి ముహూర్తమున శ్రీమంతులిద్దరు
చంచుల, బూవు దండలు చాతుకొనేరదివో 14-110

సూసకాల పేరటాండ్లు సోబానc బాడరో
మోసపోక యిటే ముహూర్తమడుగరో 14-385

విడిది : 'విడు' ధాతువుకు వదలు, వేరుగా ఉండడం లాంటి అర్థాలున్నాయి. వైవాహికపు తంతులో పెళ్ళికొడుకు వారికి ఏలాంటి లోపాలు కలగకుండా వుండడానికోసం ప్రత్యేకంగా ఒక బస ఏర్పాటు చేస్తారు. విడియుటకు గాను ప్రత్యేకంగా సమకూర్చిన గృహసీమ విడిది. విశ్రాంతికి ఆలవాలం విడిది. 'దండు విడిసింది' అని ప్రయోగం.

విరహపు రాజదె విడిదికి రాగా
సిరులc జేసెనిదె సింగారములు 4.71

సప్తపది : ఏడడుగులు వధూవరులు కలసి నడవడం సప్తపదిలో ప్రధానాంశం. వరుడు అగ్నిహోత్రునికి ఉత్తరదిశగా వధువు చేత తూర్పునకు గాని ఉత్తరానికి గాని కుడికాలుతో ఏడడుగులు వేయడం సప్తపది. ఈ ఏడడుగుల వల్ల స్నేహబంధం ఏర్పడుతుందని విశ్వాసం. ఒక్కొక్క అడుగుకు ఒక్కొక్క ప్రయోజనాన్ని పెద్దలు చెప్పారు. ఈ సందర్భంలో చెప్పే మంత్రం 'ఏకమిషే'.

ఓ చిన్నదానా! నీవు నావెంట నడు. విష్ణుమూర్తి నీవు వేసే మొదటి అడుగువల్ల అన్నాన్ని, రెండవ అడుగువల్ల బలాన్ని, మూడవ అడుగువల్ల మంచి కార్యాలను, నాలుగవ అడుగువల్ల సౌఖ్యాన్ని, ఐదో అడుగువల్ల పశు సమృద్ధిని, ఆరో అడుగువల్ల ఋతుసంపదలను, ఏడో అడుగువల్ల ఏడుగురు హోతలను అనుగ్రహించును గాక అన్నదే సారాంశం. ఆపై చెప్పబడే 'సఖా సప్తపది' మంత్రంలో స్నేహం గొప్పతనం వివరించబడింది. భార్యను స్నేహితు

రాలిగా చూడమనడం ఒక ఆదేశం. భార్యకూడా నీవుకూడా పొరబాటు లేకుండా ఉండు అంటుంది. 'నీవు ఆకాశం. నేను పృథివిని, నీవు మనస్సువి, నేను వాక్యాన్ని అంటే వరుడు నేను సామను, నీవు ఋక్కువు అంటాడు. సంతానం సూనృత భాషణంతో (సత్యవాక్కులతో) ప్రకాశించాలని కోరుకోవడం ఈ సప్తపదిలో ఒక ప్రత్యేకత.

సేనాపతి : దేవతల సేనాపతి విష్వక్సేనులు. శైవులు వినాయక ప్రార్థనతో శుభకార్యాలు మొదలుపెట్టినట్లే శ్రీవైష్ణవులు విష్వక్సేనుల పూజకు ప్రాధాన్య మివ్వడం విశేషం.

విష్వక్సేనం సకల విబుధ ప్రౌఢ సైన్యాధినాథం
ముద్రాచక్రే కరతలయుగే శంఖదండౌ దధానమ్
మేఘశ్యామం సుఫణిమకుటం పీతవస్త్రం శుభాంగం
ధ్యాయేద్దేవం విజితదనుజం సూత్రవత్యాసమేతమ్.

సేసలు : 'నలుగులు పోసుకోవడమే' పాస పెట్టడం, 'కన్నడంలో సేసె ఇక్కువుదు' బియ్యాన్ని రెండు పిడికిళులలో పట్టుకొని నడుము భుజాల మీదుగా తలపై జారవిడవడం.

చిక్కని నీ నవ్వులె సేసపాలు	11-40
సేసపాలు సిగ్గున దోసిట నీపై నించేను	14-457
చెలియ నీ మోహములే సేసపాలు	20-412

హారతి : ఆరతి అనికూడా వ్యవహారం. పూజాంతంలో, మంగళ కార్యాంతంలో స్త్రీలు సాగించే ప్రక్రియ. మంగళం కోరి పాడేది మంగళ హారతి. వధూవరులు పీటలపై కూర్చొని వుండగా వధూవరుల అక్కలు గాని చెల్లెళ్ళుగాని పాడడం. తోబుట్టువారలకు ప్రాధాన్యం కల్పించిన విధి. హారతులనేక రకాలు.

మెండుగ నారతులెత్తి మీఁద సేసలు చల్లరే 9.55

అంబరమధ్యకును ఆరతులు యెత్తరే 29.15.

తాళ్లపాకవారి సంకీర్తనలలో ఎక్కడగాని శ్రీదేవి, మహీదేవి, వైకుంఠ కాయకుని గోత్రాదుల ప్రశంసలు మరికొన్ని వైవాహికపుతంతులు కనిపించవు. ఆలాగే దేవకామిను లాడరో' (12-4) కీర్తనలో 'చిత్తగించి యాగసాల చేరె హనుమంతుడు' అనడం పరిశీలించదగ్గ అంశం. ఆలాగే నందవరీకవంశజ, తాళ్లపాక వారికి సన్నిహిత అయిన తరిగొండ వెంగమాంబ తాళ్లపాక వారి కీర్తనలను క్షుణ్ణంగా పరిశీలించి తన వేంకటాచలమాహాత్మ్యం (పంచమాశ్వాసం 193.... 276) పద్మావతీ శ్రీనివాస కల్యాణ విశేషాలను పద్యాలుగా వ్రాసి నట్లు స్పష్టమవుతున్నది.

మంగళమమ్మకున్ సకల

మంగళమంజుల నేత్రికిన్ జయా

మంగళ మిందిరాసతికి

మంగళ మీ యలమేలు మంగకున్

మంగళమందు నే మరియు

మంగళమందును దేవలోక ది

వ్యాంగన లెల్ల నీ సతికి

నారతు లిత్తురు వేంకటేశ్వరా!

5. తి.తి.దే. అన్నమాచార్యప్రాజెక్టు ప్రముఖ కళాకారులు కల్యాణోత్సవాలలో పాడే పాటలు (అకారాదిక్రమంలో)

కీర్తన	రాగం	సంపుటం	పుట
అంగన లీరే యారతులు	సురటి/లలిత	19.346	44
అదె శ్రీవేంకటపతి	సాళంగం	14.365	44
ఆడరో పాడరో	మంగళకౌశిక	22.96	45
ఇద్దరికిద్దరే సరి	....	....	46
ఈడగు పెండ్లి	మధ్యమావతి/	12.38	
	గుండక్రియ		47
ఈపెకు నితఁడు	సాళంగనాట	16.295	47
ఎట్టుగూడె	గౌళ	20.201	48
కట్టరో కలువడాలు	పాడి	25.432	49
గరుడధ్వజంబెక్కె	రామక్రియ	3.21	50
చూడరమ్మ సతులాల	మధ్యమావతి/లలిత	26.246	51
జయమంగళము	మధ్యమావతి/గుండక్రియ	2.431	51
జయలక్ష్మి	లలిత	.....	52
తిరువీధుల మెరసే	శ్రీరాగం	7.192	53
తిరువీధులేగిని	సాళంగం/మోహన	3.122	54
దేవకా కామిను	సాళంగం	12.4	55
దేవదుందుభులు	శ్రీనగరి	24.30	56
నిండుసోబనము	భూపాలం	9.55	57
నెల మూఁడు శోభనాలు	వరాళి	7.280	57
నేడే నాగవెల్లి	భైరవి/రామక్రియ	20.558	58
పసిడి యక్షంత	సామంతం	3.194	59

పిడికిటి తలంబ్రాలు	శ్రీరాగం	5.185	59
పెట్టని కోటందరికి	బౌళి	5.186	60
పెనగొన్న కౌగిళ్ళ	మంగళకౌశిక	14.457	61
పురుషులలో	దేశాక్షి	26.119	62
మంచిముహూర్తమున	సామంతం	14.110	63
మరలి మరలి	రాగమాలిక	......	63
మొక్కరమ్మ చెలులాల	దేసాళం	29.480	64
లక్ష్మీకల్యాణము	ఆహిరి	17.165	65
వెలఁదియీకె	పాడి	29.15	65
సుదతులకితనికి	నాగవరాళి	13.100	66
శోభనమే	వసంతం/రీతిగౌళ	5.18	67
క్షీరాబ్ధికన్యకకు	మంగళకౌశిక	20.295	68

ఇవేకాక తాళ్లపాక పదసాహిత్యంలో కల్యాణోత్సవ సంబంధి కీర్తనలు సుమారు నాలుగుపదులు దాకా ఉన్నాయి. భవిష్యత్తులో గాయకులు స్వరపరచి శ్రవణా నందకరంగా పాడగలరని మా విశ్వాసం. కొందరు భక్తజనుల కోరిక మేరకు మరికొన్ని స్వామి సంబంధి కీర్తనలు కూడా ఈ కార్యక్రమంలో జత చేస్తున్నారు. మరికొన్ని పాటలు - చక్కని తల్లికి - అంగనకు నీవే ఆది మూలమే - ఏమని పొగడుదుమే - జగడపు చనవుల - గోవిందనామాలు- మంగళసూత్రమొకటే లాంటివి కూడా పాడుతున్నారు. శ్రోతలు తన్మయులవు తున్నారు.

సామవేద సామగాన సప్తస్వరములను
బాముతో నీ సతి నిన్ను పాడిన యట్టి
ఆముకొన్న తాళ్లపాక అన్నమాచార్యుల
వేమరు మెచ్చిన శ్రీవేంకట నిలయ.... శరణంటిమి.

సురటి / లలిత

అంగన లీరే యారతులు
అంగజగురునకు నారతులూ ॥పల్లవి॥

శ్రీదేవితోడుతఁ జెలఁగుచు నవ్వే
ఆదిమపురుషుని కారతులు
మేదినీరమణి మేలము లాడేటి
ఆదిత్య తేజున కారతులూ ॥అంగన॥

సురలకు నమృతము సొరిది నొసంగిన
హరి కిదివో పసిఁడారతులూ
తరమిది దుష్టుల దనుజుల నడఁచిన
అరిభయంకరున కారతులూ ॥అంగన॥

నిచ్చలుఁ గల్యాణనిధియై యేఁగేటి
అచ్చుతునకు - నివె యారతులూ
చొచ్చి శ్రీవేంకటేశుఁడు నలమేల్మంగ
యచ్చుగ నిలిచిరి యారతులూ ॥అంగన॥

(19.346)

❀ ❀ ❀

సాళంగం

అదె శ్రీవేంకటపతి అలిమేలు మంగయును
కదిసి వున్నారు తమకమున ఁబెండ్లికిని ॥పల్లవి॥

బాసికములు గట్టరో పైపై దంపతులకు
శేసపాలందియ్యరో చేతులకును

సూసకాల పేరటాండ్లు సోబానc బాడరో
మోసపోక యిట్టే ముహూర్తమడుగరో ॥అదె॥

గక్కునను మంగళాష్టకములు చదువరో
తక్కనే జేcగంట వేసి తప్పకుండాను
నిక్కి నిక్కి చూచేరదే నెరిc దెర cదియ్యరో
వొక్కటైరి కొంగుముళ్ళు వొనరcగ వేయరో ॥అదె॥

కంకణదారములను కట్టరో యిద్దరికిని
సుంకులc బెండ్లిపీcటc గూచుండc బెట్టరో
లంకె శ్రీవేంకటేశు నలమేల్ మంగను దీవించి
అంకెల cబానుపు మీcద నమరించరో ॥అదె॥

(14.365)

❁ ❁ ❁

మంగళ కౌశిక

ఆడరో పాడరో అప్సరో గణము
వీడెము లిందరో విభవము నేcడు ॥పల్లవి॥

కమలారమణుని కల్యాణమునకు
తమినదె గరుధ్వజ మెనcగె
తెమలుచు మ్రోసెను దివ్యదుందుభులు
గమనించరో దివిcగల దేవతలు ॥ఆడ॥

వెలయcగ లక్ష్మీవిభుని పెండ్లికిని
బలసి అంకురార్పణ మదివో
కలగొన నిచ్చేరు గంధాక్షతలవె
చెలcగి కైకొనరో శ్రీవైష్ణవులు ॥ఆడ॥

బడి శ్రీవేంకటపతికి శ్రీసతికి
ఆదరిన తలఁబా లందె నిదె
నడచీఁ బరుషలు నానాముఖముల
ముదుపులు చదువరొ ముయిగా నరులు ॥ఆద॥

(22.96)

❀ ❀ ❀

ఇద్దరికిద్దరే సరి యీడుకు జోడుకుఁదగు
గద్దరి కన్నుల జూడ ఁగలిగెఁగా మనకు ॥పల్లవి॥

పంతపు చెలిచన్నుల పసిడికాంతులకు
కాంతుని పీతాంబరపు కాంతులు సరి
దొంతుల చెలి నీలపుతురుము కాంతులకు
వంతులమేని నీలవర్ణము సరి ॥ఇద్దరి॥

జలజాక్షి వెలలేని జఘన చక్రమునకు
చలమరి వల కేలి చక్రము సరి
కులికేటి యీ యింతి కుత్తిక శంఖమునకు
చలవాయ రమణుని శంఖముసరి ॥ఇద్దరి॥

కమలాక్షి శ్రీవేంకటపతి గూడుటకు
రమణుఁడంటిన సమరతులు సరి
తమితోడ నిద్దరికి తారుకాణాలైనట్టి
సముకపు మోహముల సంతసములు సరి ॥ఇద్దరి॥

❀ ❀ ❀

మధ్యమావతి / గుండక్రియ

ఈడగు cబెండ్లి యిద్దరి జేసేము
చేదెలాల ఇది చెప్పరుగా ॥పల్లవి॥

పచ్చికబయళ్ళ cబడతి యాడ cగా
ముచ్చట cగృష్ణుcడు మోహించి
వెచ్చపు పూదండ వేసి వచ్చె నట
గచ్చుల నాతని cగానరుగా ॥ఈడగు॥

ముత్తెపు ముంగిట ముదిత నడువ cగా
వుత్తముcడే చెలి వురముననూ
చిత్తరువు వ్రాసి చెలcగి వచ్చె నౌళ
జొత్తుమాని యిటు చూపరుగా ॥ఈడగు॥

కొత్త చవికెలో cగొమ్మ నిలచితే
పొత్తున cదలcబాలు వోసెనటా
యిత్తల శ్రీవేంకటేశుcడు నవ్వుచు
హత్తి సతిగూడె నని పాదరుగా ॥ఈడగు॥

(12.38)

❀ ❀ ❀

సాళంగనాట / ఖమాస్

ఈపెకు నితcడు దగు నితని కీపె దగు
చూపులకు పండుగాయ శోభనము నేcదు ॥పల్లవి॥

పిలువరె పెండ్లికూcతుc బెండ్లిపీcటమీcదికి
చెలcగి తానెదురు చూచీ దేవుcడు

బలువుగా నిద్దరికి బాసికములు గట్టరె
కలిమెల్ల మెరసి సింగారించరే ॥ఈపె॥

ఆతలఁ దెచ్చిపెట్టరె ఆ పెండ్లికూఁతురు
యీతఁడే జంట శోభన మిద్దరికిని
కాతరాన బువ్వానకు గక్కనఁ బెట్టఁగాను మరి
రేతిటనుండియు వేగిరించేరు వీరు ॥ఈపె॥

పానుపు వరచరె బలు నాగవల్లి నేఁడు
పూని తెర వేయరె పొలఁ తులాల
ఆనుక శ్రీవేంకటేశుఁడలమేలుమంగయును
లోననె భూకాంతయును లోలులైరి తాము ॥ఈపె॥

(16.295)

❀ ❀ ❀

గౌళ

ఎట్టుగూడెఁ బెండ్లియోగ మిద్దరికి నీవేళ
అట్టె లక్ష్మీనారాయణ యోగము ॥పల్లవి॥

నెలఁత కమలవాసి నీవు కమలాక్షుఁడవు
పొలఁతికి నీకుఁ గూడె పొంతనాలు
వలుద చక్రవాకాలు వనితకు చాలు నీవు
యెలమిఁ జక్రాయుధుఁడ విద్దరికిఁ దగును ॥ఎట్టు॥

తరుణి నీలకుంతల తగు నీలవర్ణుఁడవు
సరుస మీకే తగు నమ్మంధము

నిరతి హేమవర్ణాకె నీవు పీతాంబరుఁడవు
సరవి నిద్దరి కొక్కజాతియ్యము ॥ఎట్టు॥

పాలవెల్లిఁ బుట్టె నాకె పాలవెల్లి యిల్లు నీకు
మేలు మేలు యిద్దరికి మేనవావి
యీ లీల శ్రీవేంకటేశ యింతి నీవు గూడితివి
సోలి మాకుఁ బెట్టరాదా సోబనవిడేలు ॥ఎట్టు॥

(20.201)

పాడె

కట్టరో కలువదాలు గక్కన వాకిళ్లను
పట్టరో వులుపలు శోభనద్రవ్యములను ॥పల్లవి॥

తిరుకొడి యెక్కెనదె దేవుని కల్యాణానకు
గరుడపటము పైఁడి కంబ మందును
ధరపై బ్రహ్మాది దేవతలెల్లాను వచ్చిరదె
వరుసతో వాయిద్యాలు వాయించరో ॥కట్టరో॥

ముంచి హోమములు సేసి మునులు సంభ్రమమున
అంచెల గడియ కుదు కట్టె పెట్టిరి
పెంచముగ ఁదెరవేసి పెండ్లిపీఁట వెట్టిరదె
మించ ఁబేరటాండ్లు నర్మిలి ఁబాడరో ॥కట్టరో॥

శ్రీవేంకటేశ్వరుఁడు చేరి యలమేల్మంగయు
యీవేళ ఁదలబాలు ఇట్టె పోసిరి

బూవములు పొత్తునను భుజియించి రిప్పుడిట్టె
వేవేలకు cగప్పురపు విడేలియ్యరో ॥కట్టరో॥

(25.432)

❀ ❀ ❀

రామక్రియ

గరుడధ్వజం బెక్కె కమలాక్షుపెండ్లికి
పరుష లదివో వచ్చె cబై పై సేవించను ॥పల్లవి॥

పాడిరి సోబాన నదే భారతియు గిరిజయు
ఆడిరి రంభాదులైన అచ్చరలెల్ల
కూడిరి దేవతలెల్ల గుంపులై శ్రీవేంకటాద్రి
వేడుకలు మీరంగ శ్రీవిభుని పెండ్లికిని ॥గరుడ॥

కురిసెc బువ్వులవాన కుప్పలై యెందు చూచిన
మొరసె దేవదుందుభి మోcతలెల్లను
బెరసె సంపదలెల్ల పెంటలై శ్రీవేంకటాద్రి
తిరమై మించిన దేవదేవుని పెండ్లికిని ॥గరుడ॥

వేసిరి కానుక లెల్ల వేవేలు కొప్పెరల
పోసీ రదే తలcబాలు పుణ్యసతులు
ఆసల శ్రీవేంకటేశుc డలమేలుమంగcదాను
సేసలు వెట్టినయట్టి సింగారపు పెండ్లికి ॥గరుడ॥

(3.21)

❀ ❀ ❀

మధ్యమావతి / లలిత

చూడరమ్మ సతులాల సోబాన బాడరమ్మ
కూడున్నది పతి జూడికుడుత నాంచారి ॥పల్లవి॥

శ్రీమహాలక్ష్మియట సింగారాలకే మరుదు
కాముని తల్లియట చక్కదనాల కేమరుదు
సోముని తోబుట్టువట సొంపు గళలకేమరుదు
కోమలాంగి యీ చూడికుడుత నాం చారి ॥చూడ॥

కలశాబ్ధికూతురట గంభీరాల కమరుదు
తల పలోకమాతయట దయ మరి యేరుదు
జలజనివాసినియట చల్లదన మేమరుదు
కొలది మీర యీ చూడికుడుత నాం చారి ॥చూడ॥

అమరవందిత యట అట్టెమహి మేమరుదు
అమృతము చుట్టమట ఆనందాల కేమరుదు
తమితో శ్రీవేంకటేశుడాని వచ్చి పెండ్లాడె
కొమెర వయస్సు చూడికుడుత నాం చారి ॥చూడ॥

(26.246)

❁ ❁ ❁

మధ్యమావతి / గుండక్రియ

జయమంగళము నీకు సర్వేశ్వరా
జయమంగళము నీకు జలజవాసినికి ॥పల్లవి॥

శరణాగతపారిజాతమా
పొరి నసురులపాలి భూతమా

అరుదైన సృష్టికి నాది మూలమా వో
హరి నమో పరమపుటాలవాలమా ॥జయ॥

సకల దేవతా చక్రవర్తి
వెకలివై నిండిన విశ్వమూర్తి
అకలంకమైన దయానిధి
వికచముఖ నమో విధికి విధి ॥జయ॥

కొలిచిన వారల కొంగుపైఁడి
ములిగిన వారికి మొనవాఁడి
కలిగిన శ్రీవేంకటరాయా
మలసి దాసులమైన మాకు విధేయా ॥జయ॥

(2.431)

❁ ❁ ❁

లలిత

జయలక్ష్మి వరలక్ష్మి సంగ్రామ వీరలక్ష్మి
ప్రియురాలవై హరికిఁ బెరసితి వమ్మ ॥పల్లవి॥

పాలజలనిధిలోని పసనైన మీఁగడ
మేలిమి తామెరలోని మించు వాసన
నీలవర్ణు నురముపై నిండిన నిధానమవై
ఏలేపు లోకములు మమ్మేలవమ్మ ॥జయ॥

చందురుతోడఁ బుట్టిన సంపదల మెరుగవో
కందువ బ్రహ్మల (గాచే కల్పవల్లివో

అందిన గోవిందునికి అండనే తోడునీడై
వుందానవు మా యింటనే వుండవమ్మా ॥జయ॥

పదియారు వన్నెలతో బంగారు పతిమ
చెదరని వేదముల చిగురు బోఁడి
ఎదుట శ్రీవేంకటేశు నిల్లాలవై నీవు
నిధుల నిలిచే తల్లి నీవారమమ్మ ॥జయ॥

(2.288)

❀ ❀ ❀

శ్రీరాగం

తిరువీధుల మెరసీ దేవదేవుఁడు
గరిమల మించిన సింగారములతోడను ॥పల్లవి॥

తిరుదండెలపై నేఁగీ దేవుఁడిదే తొలునాఁడు
సిరుల రెండవనాఁడు శేషుని మీఁద
మురిపేన మూఁడోనాడు ముత్యాల పందిరిక్రింద
పొరి నాలుగోనాఁడు పువ్వుఁ గోవిలలోను ॥తిరు॥

గక్కన నయిదవనాఁడు గరుడునిమీఁద
యెక్కెను ఆరవనాడు యేనుఁగు మీఁద
చొక్కమై యేడవనాఁడు సూర్యప్రభలోనను
యిక్కువఁ దేరును గుఱ్ఱ మెనిమిదోనాఁడు ॥తిరు॥

కనకపుటందలము కదిసి తొమ్మిదోనాఁడు
పెనచి పదోనాఁడు పెండ్లిపీట

యెనసి శ్రీవేంకటేశుఁడింతి యలమేల్మంగతో
వనితల నడుమను వాహనాల మీఁదను ॥తిరు॥

(7-192)

❀ ❀ ❀

సాళంగనాట / మోహన

తిరువీధి లేఁగీని దేవతలు జయవెట్ట
హరి వాఁడె పెండ్లికొడుకై ప్రతాపమున ॥పల్లవి॥

కనకపు cగొండ వంటి ఘనమైన రథముపై
దనుజమర్దను cడెక్కె cదరుణులతో
వినువీధి cబడెగెలు వేవేలు కుచ్చులతోడc
బెనగొనcగ cగదలె భేరులు మ్రోయcగను ॥తిరు॥

వరుస cజంద్రసూర్యులవంటి బండికండ్లతోడ
గరుడధ్వజు cడొరసీ cగడు దిక్కులు
పరగు వేదరాసులే పగ్గాలు పట్టితియ్యcగ
సరుగ దుష్టుల cగొప్ప జయము చేకొనెను ॥తిరు॥

ఆటలుc బాటలు వింటా నలమేల్మంగయు cదాను
యీటున శ్రీవేంకటేశుc డెదురు లేక
వాటపు సింగారముతో వాకిట వచ్చి నిలిచీ
కోటాన cగోటి వరాలు కొమ్మని ఇచ్చుచును ॥తిరు॥

(3-122)

❀ ❀ ❀

సాళంగం

దేవకామిను లాడరో దివ్యదుందుభులు మ్రోసే
దేవుఁడు కోనేటిదండఁ దిరువీధి మెరసే ॥పల్లవి॥

యెత్తిరి గరుడధ్వజ మిందిరాపతిపెండ్లికి
యిత్తర సురలు మును లిందరూ రారో
హత్తి సేనాపతి యిచ్చె నదె కప్పురవిడేలు
చిత్తగించి యాగసాల చేరె హనుమంతుఁడు ॥దేవ॥

కట్టిరి కలువడాలు కమలాపతి పెండ్లికి
యిట్టె పేరటాండ్లు నేఁడిందరూ రారో
చుట్టి చుట్టి రక్షగాను సుదర్శనము మించి
కట్టలై తిరువాముడి ఘనులు వాదేరు ॥దేవ॥

వెలయ భాష్యకారులు విందుచెప్పెఁ బెండ్లికి
నెలవై బువ్వాలవారు నెమ్మది రారో
అలమి శ్రీవేంకటేశుఁ డలమేలుమంగఁ గూడె
వెలసేరు పెండ్లిచవికెలోన నదివో ॥దేవ॥

(12.4)

❁ ❁ ❁

శ్రీరాగం

దేవదుందుభులు నలుదిక్కులందు
తావులనే వేవేలు ధ్వనులియ్యఁగాను ॥పల్లవి॥

వేంకటాద్రిదేవుఁడదే వేడుకతోఁ బెండ్లాడీ
లంకెల నిప్పుడే కమలాదేవిని

కొంకక ముప్పది మూఁడు గోట్లు దేవతలాల
పుంకువ విచ్చేయరో మహోత్సవవేళ ||వేంక||

వనజనాభుఁడు నిత్యవైభవాన ఁజేకొనె
అనయము నిదివో యాదిలక్ష్మిని
మునులాల ఋషులాల ముంచిన భూసురులాల
సొనిసి యిందరు ఁగూడి సుముహూర్త మనరో ||వేంక||

సురకన్యలాల భూసురనాగకన్యలాల
మరిగి కూడీ నలమేలుమంగ నితఁడు
నిరతి శ్రీవేంకటనిలయుని నీకెను
యిరవుగో దీవించి యిందరును ఁబాడరో ||వేంక||

(24.30)

❁ ❁ ❁

భూపాలం

నిండు సోబనము నేఁడు నెయ్యపు దంపతులకు
మెండుగ నారతులెత్తి మీఁద సేసచల్లరే ||పల్లవి||

కట్టుఁడు కలువదాలు ఘనమైన తోరణాలు
గట్టిగాఁ బట్టణము సింగారించరే
కట్టి రుక్మిణీదేవి ఁగృష్ణుఁడు పెండ్లాడి వచ్చె
పెట్టుఁడిందరికి నేఁడు పెండ్లివిడేలు ||నిండు||

పాడరె సోబనాలు పైపైనె పేరటాండ్లు
యీడా దనక వీదు లేఁగించరే

జాడతో వాయించరె పంచమహావాయిద్యాలు
యీడనె పెండ్లి కట్నా లియ్యరె యిద్దరికి ॥నిందు॥

పొత్తుల విందులు దెచ్చి బువ్వము నిడరే
హత్తి గంధాక్షత లీరె అందరు నేఁడు
నిత్తెమై శ్రీవెంకటాద్రినిలయుఁడీ కృష్ణుడు
తత్తరాన నీకె ఁగూడె దగ్గరి సేవించరే ॥నిందు॥

(9.55)

❀ ❀ ❀

వరాళి/బృందావన సారంగ

నెలమూఁడు శోభనాలు నీకు నతనికి ఁదగు
కలకాలమును నిచ్చ కల్యాణమమ్మా ॥పల్లవి॥

రామనామమతనిది రామవు నీవైతేను
చామన వర్ణమతఁడు చామవు నీవు
వామను ఁడందు రతని వామనయనవు వీవు
ప్రేమపు (మీ) యిద్దరికి పేరుబలమొకటే ॥నెల॥

హరిపేరాతనికి హరిణేక్షణవు నీవు
కరిఁగాచె ఁదాను నీవు కరియానవు
సరిఁదా జలధిశాయి జలధికన్యవు నీవు
బెరసి మీ యిద్దరికి ఁబేరుబలమొకటె ॥నెల॥

జలజనాభుఁడతఁడు జలజముఖివి నీవు
అలమేలుమంగవు నిన్నలమె ఁదాను

ఇలలో శ్రీవేంకటేశుఁడిటు నిన్నురాన మోచె
పిలిచి పేరు చెప్పె ఁబేరుబలమొకటే ॥నెల॥

(7.280)

❁ ❁ ❁

భైరవి / రామక్రియ

నేఁడే నాగవెల్లి నేఁడే యిల్లునింపులు
పోఁడిమి గోవిందపతి భోగించీ నిదివో ॥పల్లవి॥

అల్లదే దేవుని రథ మల్లదే గరుడధ్వజ
మెల్ల లోకములు గెల్చి యేగీనదే
యిల్లిదే లక్ష్మిభూము లిద్దరు దేవుళ్ళు వీరె
చల్లేరు శాసలు తాము సరికి బేసికిని ॥నేఁడే॥

సేనాపతి యల్లవాఁడే చేరి దేవతలు వారే
శ్రీనారాయణుఁడు చెలఁగీ నదే
ఆనుక యడుగడుగు కారగించీ వీధులను
వానలుగా అందరికి వరము లొసఁగుచు ॥నేఁడే॥

దేవదుందుభులు మ్రోసె దిక్కులెల్లాఁజల్లనాయె
శ్రీవేంకటేశుఁడితఁడె చిత్తగించీని
సేవించరో భావించరో జీవులాల బ్రతుకుఁడు
వేవేలు శోభనముల వేడుక కాఁడితఁడు ॥నేఁడే॥

(20.558)

❁ ❁ ❁

సామంతం/కల్యాణి

పసిఁడి యక్షంత లివె పట్టరో వేగమే రారో
దెసల ఁబేరటాండ్లు దేవుని పెండ్లికిని ॥పల్లవి॥

శ్రీవేంకటేశ్వరునికి శ్రీమహాలక్ష్మికి
దైవికపు ఁబెండ్లి ముహూర్తము నేఁడు
కావించి భేరులు మ్రోసె గరుడధ్వజం బెక్కె
దేవతలు రారో దేవుని పెండ్లికిని ॥పసిఁడి॥

కందర్పజనకునికి ఁగమలాదేవికి ఁబెండ్లి
పందిలిలోపల ఁదలఁబాలు నేఁడు
గందమూ విడె మిచ్చేరు కలువడాలు గట్టిరి
అందుక మునులు రారో హరిపెండ్లికిని ॥పసిఁడి॥

అదె శ్రీవేంకటపతి కలమేలుమంగకును
మొదలి తిరుణాళ్ళకు మొక్కేము నేఁడు
యెదుట నేఁగేరు వీరె యిచ్చేరు వరము లివె
కదలి రారో పరుష ఘనుల పెండ్లికిని ॥పసిఁడి॥

(3. 194)

❀ ❀ ❀

శ్రీరాగం

పిడికిటి తలంబ్రాల పెండ్లికూఁతురు కొంత
పెడమరలి నవ్వీనె పెండ్లికూఁతురు ॥పల్లవి॥

పేరుకల జవరాలె పెండ్లికూఁతురు పెద్ద
పేరుల ముత్యాల మెడ పెండ్లికూఁతురు

పేరంటాండ్ల నడిమి పెండ్లికూఁతురు విభు
పేరు కుచ్చ సిగ్గువడీ పెండ్లికూతురు ॥పిడి॥

బిరుదుపెండెము వెట్టెఁబెండ్లి కూతురు నెర
బిరుదు మగని కంటె ఁబెండ్లి కూఁతురు
పిరిదూరి నప్పుడే పెండ్లికూఁతురు పతి
పెరరేచి నిదివో పెండ్లికూఁతురు ॥పిడి॥

పెట్టెనె పెద్ద తురుము పెండ్లికూఁతురు నేడె
పెట్టెడు చీరలు గట్టె బెండ్లికూఁతురు
గట్టిగ వేంకటపతి కౌఁగిటను వడి
వెట్టిన నిధానమైన పెండ్లికూఁతురు ॥పిడి॥

(5.185)

❀ ❀ ❀

బౌళి

పెట్టని కోటిందరికి ఁబెండ్లికొడుకు బొమ్మఁ
బెట్టె నసురలకెల్ల ఁబెండ్లి కొడుకు ॥పల్లవి॥

పెల్లగించి భూమెత్తీ ఁబెండ్లికొడుకు వాఁడె
పిల్లఁగోవి రాగాల పెండ్లికొడుకు
పెల్లైన యీవుల పెండ్లికొడుకు వాఁడె
పిల్లఁదీపు పెన్నుద్ది పెండ్లికొడుకు ॥పెట్టని॥

పెంచపు శిరసుపాగ పెండ్లికొడుకు గుం
పించిన కోపగించీ ఁబెండ్లికొడుకు
పెంచకప్పుడే పెరిగె ఁబెండ్లి కొడుకు వల
పించె ఁజక్కని సిరి ఁబెండ్లి కొడుకు ॥పెట్టని॥

పెంట పెరుగుల దొంగ పెండ్లి కొడుకు భూమిఁ
బెంటి పోతుల ఁగూరిచె ఁబెండ్లి కొడుకు
గెంటు లేని వేంకటగిరి మీఁదను వాఁడె
పెంట వెట్టుకున్నవాఁడు పెండ్లి కొడుకు ॥పెట్టని॥

(5.186)

❀ ❀ ❀

మంగళ కౌశిక

పెనగొన్న కాఁగిళ్ళ పెండ్లాడవయ్యా
అనిశముఁ బాయలేని అలమేలు మంగను ॥పల్లవి॥

అంకెల మంచిగుణము లనేటి నూలున నీకు
కంకణాదారాలు గట్టెఁ గలికి
లంకెలుగా నీపై వలపు లనే బంగారుతో
కొంకులేని మనసుల కొంగుముళ్లు వేసెను ॥పెన॥

ఆసల నిండుఁజూపు లనేటి మేటిమొగ్గల
బాసికము గట్టె నీకుఁ బడఁతి
వాసితో నవ్వులనే వలువముత్యాలనే
నేసపాలు సిగ్గున దోసిట నీపై నించెను ॥పెన॥

బెరసి మనోరథము పెండ్లి పీఁటమీఁద
మరిగి నిన్నుఁగూడె మగువ
అరుదై శ్రీవేంకటేశ అధరామృత బువ్వ
మెరపులేని రతుల యింట విందు వెట్టెను ॥పెన॥

(14.457)

❀ ❀ ❀

దేశాక్షి

పురుషులలో నెల్లా పురుషోత్తముఁడు వాఁడె
తిరుతేరు మీఁద నేఁగీ దేవదేవోత్తముఁడు ॥పల్లవి॥

చెక్కులు మెరవఁగాను సేసముత్యాలు రాలఁగా
యెక్కువైన తేరుమీఁద నేఁగీ వాఁడె
యిక్కువలు గరఁగుచు యిరువేల నొరగుచు
చిక్కని నవ్వుల నవ్వీ చెలులతో వాఁడె ॥పురు॥

నిమ్మపంట వేసుకొంటా నిక్కినిక్కి చూచుకొంటూ
యెమ్మెలకు ఁదేరి మీఁద నేఁగీ వాఁడె
తమ్ములము సారెఁజేసి తగవల్లెవాటువేసి
చెమ్మఁ జెమట గందాల ఁజెలరేఁగీ వాఁడె ॥పురు॥

అలయుచు సొలయుచు నలమేలుమంగ ఁగూడి
యెలమి ఁదిరుతేరుపై నేఁగీ వాఁడె
బలిమి శ్రీవేంకటాద్రి పతి యీ పెండ్లికొడుకు
నిలువుఁ జక్క ఁదనాన నిండుకొనీ వాఁడె ॥పురు॥

(26.169)

❀ ❀ ❀

సామంతం

మంచి ముహూర్తమున శ్రీమంతులిద్దరు
చంచులఁ బూవుదండలు చాతుకొనే రదివో ॥పల్లవి॥

సొరిదిఁ బేరటాండ్లు సోబానఁ బాడఁగాను
హరియు సిరియుఁ బెండ్లియాడేరదే

తొరలి యంతటా దేవదుందుభులు మొరయఁగ
గరిమ బాసికములు గట్టుకొనే రదివో ॥మంచి॥

మునులు మంగళాష్టకములు చదువుచుండఁగ
పెనగుచు నేసలు పెట్టే రదే
ఘనులు బ్రహ్మాదులు కట్నములు చదువఁగ
వొనరి పెండ్లి పీఁటపై నున్నారదివో ॥మంచి॥

అమరాగంగన లెల్లాను ఆరతు లియ్యంగాను
కొమరార విడే లందుకొనే రదివో
అమరి శ్రీవేంకటేశుఁడలమేలుమంగఁ గూడి
క్రమముతో వరములు గరుణించే రదివో ॥మంచి॥

(14.110)

❋ ❋ ❋

మధ్యమావతి / రాగమాలిక

మరలి మరలి జయమంగళము
సొరిది నిచ్చలును శుభమంగళము ॥పల్లవి॥

కమలారమణికి కమలాక్షునకును
మమతల జయజయ మంగళము
అమరజననికిని అమరవంద్యునకు
సుముహూర్తముతో శుభమంగళము ॥మరలి॥

జలధికన్యకును జలధిశాయికిని
మలయుచును శుభమంగళము
కలిమికాంతకా కలికి విభునికుని
సుళువుల యారతి శుభమంగళము ॥మరలి॥

చిత్తజుతల్లికి శ్రీవేంకటపతికి
మత్తిల్లిన జయమంగళము
యిత్తల నత్తల యిరువుర కాఁగిటి
జొత్తుల రతులకు శుభమంగళము ॥మరలి॥

❀ ❀ ❀

దేసాళం

మొక్కరమ్మ చెలులాల మోహనాకారుఁడు వీఁడె
వెక్క సపుచేఁతల శ్రీవేంకటేశుఁడు ॥పల్లవి॥

సంతోసాన నాడె పెండ్లి చవికెలోఁ గూచున్నాఁడు
మంతనము లాడు కొంటా మగువలతో
పొంతనే సరసాలాడీ భూపతి చెరువు దండ
వింతసింగారాలతో శ్రీవేంకటేశుఁడు ॥ మొక్క ॥

జోడై రత్నాల సొమ్ముల వెట్టుకున్నాడు
వాడి కైన వూడిగపువారితో ఁగూడి
వీడెములు సేసుకొంటా వికవిక నవ్వుకొంటా
వేడుకకాఁడైనాడు శ్రీవేంకటేశుడు ॥మొక్క॥

తలకొన్న కమ్మఁబూవు దండలతో నున్నవాఁడు
లలిఁ బూసిన పరిమళాలు మించగా
పలురతుల దనిసి బాగుగా దేవుళ్లు దాను
విలసిల్లీ నిదిగో శ్రీవేంకటేశుఁడు ॥మొక్క॥

(29.480)

❀ ❀ ❀

ఆహిరి

లక్ష్మీకల్యాణము లీలతోఁ బాడే మిదే నేము
లక్ష్మీనారాయణులే లలనయు నీవును ॥పల్లవి॥

చూపులు చూపులు మీకు సూసకము బాసికము
పూఁప చన్నుగుబ్బలివి బూజగుండలు
తీపుల మోవి తేనెలు తీరని మధుపర్కము
దాపుగఁ బెండ్లి యాడరయ్య తగుఁ దగు మీకును ॥లక్ష్మీ॥

మాటలు మీకిద్దరికి మదనమంత్రములు
మేటి తలఁబాలు మీలో మించు నవ్వులు
గాటమైన పులకలు కప్పురవసంతాలు
నీటున బెండ్లాడరయ్య నెరవేరె మీకును ॥లక్ష్మీ॥

కౌఁగిలి కౌఁగిలి మీకు కందువ పెండ్లిచవికె
పాకిన కోరికలే పావ కోళ్లు
ఆఁగిన శ్రీవేంకటేశ అలమేలుమంగా నీవు
వీఁగక పెండ్లాడవయ్య వేడుకాయ మీకు ॥లక్ష్మీ॥

(17.165)

❋ ❋ ❋

పాడి

వెలది యీకె యీకె ఇదిగో వీఁడిగో పెండ్లికొడుకు
యెలమి నుపచారాలు ఇన్నియునుఁ జేయరే ॥పల్లవి॥

అంబుజపాణికిని హారములు గట్టరే
బింబాధరికిఁ గొప్పు వెట్టఁగదరే

కంబుకంఠికిని కప్రపు బొట్టు వెట్టరే
అంబరమధ్యకును ఆరతులు యెత్తరే ॥వెలది॥

కలువకంటికి మంచికాటుక వెట్టఁగదరే
తలిరుఁబోణికి పూలదండ వేయరే
మలయజగంధికి బొమ్మలపెండె మందియ్యరే
అలినీలవేణికి నట్టె సింగారించరే ॥వెలది॥

కరిగమనకును బాగాలు చేతి కొసఁగరే
హరిమధ్య కొడ్డాణ మమరించరే
ఇరవుగా శ్రీవేంకటేశ్వరునిఁ బెండ్లాడె
తరుణికి నితనికి తగు పీఁట వెట్టరే ॥వెలది॥

(29.15)

❋ ❋ ❋

నాగవరాళి

సుదతుల కితనికి సోబనవేళ
వుదుటునఁ జెలులెల్ల నూడిగాలు శాయరే ॥పల్లవి॥

ఇద్దరు పెండ్లికూతులకితఁడు గట్టె బాసిక
మొద్దికఁ గప్పురవీడే లొడిఁబెట్టెను
పెద్దిరికాన నడుమఁ బెండ్లిపీటపైఁ గూచుండె
వొద్ద నుండి సతులెల్ల నూడిగాలు సేయరే ॥సుదతు॥

రెండుచేతుల శాసలు రెట్టించి చల్లఁ దొడఁగె
దండలిద్దరి మెడలఁ దగుల వేసె
గండుమీరి ముంజేతులఁ గంకణదారాలు గట్టె
వుండినట్టే చెలులెల్ల నూడిగాలు సేయరే ॥సుదతు॥

భూమి నలమేల్మంగను భూసతిఁగాఁగిటఁ గూడె
దోమటి దొడికి ముందే తొక్కెఁ బాదాలు
యీమేఁటి శ్రీవేంకటేశుఁడిన్ని విధాల మెఱసె
నోముచును చెలులెల్ల నూడిగాలు సేయరే ॥సుదతు॥

(13.100)

❀ ❀ ❀

వసంతం/రీతిగౌళ

శోభనమే శోభనమే
వైభవముల పావనమూర్తికి ॥పల్లవి॥

అరుదుగ మును నరకాసురుఁడు
సిరులతోఁ జెరలు దెచ్చిన సతుల
పరువపు వయసుల బదారువేలను
సొరిదిఁ బెండ్లాడిన సుముఖునికి ॥శోభ॥

చెందిన వేడుక శిశుపాలుఁడు
అంది పెండ్లాడఁగ నవగళించి
విందువలెనె తావిచ్చేసి రుకుమిణి
సందడిఁ బెండ్లాడిన సరసునికి ॥శోభ॥

దేవదానవులు ధీరతను
దావతిపడి వార్ధి దరువఁగను
శ్రీవనితామణి ఁజెలఁగి పెండ్లాడిన
శ్రీవేంకటగిరి శ్రీనిధికి ॥శోభ॥

(5.18)

❀ ❀ ❀

మంగళ కౌశిక

క్షీరాబ్ధికన్యకకు శ్రీమహాలక్ష్మికిని
నీరజాలయమునకు నీరాజనం ॥పల్లవి॥

జలజాక్షి మోమునకు జక్కవకుచంబులకు
నెలకొన్న కప్పురపు నీరాజనం
అలివేణి తురుమునకు హస్తకమలంబులకు
నిలువుమాణిక్యములనీరాజనం ॥క్షీరా॥

చరణ కిసలయములకు సకియరంభోరులకు
నిరతమగు ముత్తేలనీరాజనం
అరిది జఘనంబునకు నతివనత నాభికిని
నిరతి నానావర్ణనీరాజనం ॥క్షీరా॥

పగటు శ్రీవేంకటేశుపట్టపురాణియై
నెగడు సతికళలకును నీరాజనం
జగతి నలమేల్మంగ చక్కఁదనముల కెల్ల
నిగుడు నిజశోభనపు నీరాజనం ॥క్షీరా॥

(20.295)

లక్ష్మీ మహీ తదనురూప నిజానుభావ
నీళాది దివ్య మహిషీ కరపల్ల వానామ్
అరుణ్యా సంక్రమణతః కిల సాంద్రరాగౌ
శ్రీవేంకటేశ! చరణౌ శరణం ప్రపద్యే

❁ ❁ ❁

అనుబంధం - 1

'దేవరందరె తిమ్మప్ప' అని కన్నడిగుల ప్రబల విశ్వాసం. విజయ నగర పాలకుల కాలంలో హరిదాసు లెందరో తిరుమలకు విచ్చేసి సేవించి ఉత్సవవైభవాన్ని కీర్తించినవారే. జానపదబాణిలో వందల దేవర నామగళు పాడి పరవశించినవారే. వారిలో 'వాదిరాజ' నామాంకితుల రచనలలో "స్త్రీయరెల్లరు బన్నిరె" పాట ఒకటి. ఈ పాట 'పద్మావతీ కల్యాణాన్ని సంగ్రహంగా వర్ణిస్తుంది. ఇవేగాక కన్నడంలో మరికొన్ని శ్రీనివాస కల్యాణ కృతులు కూడా ప్రసిద్ధాలు.

'స్త్రీయరెల్లరు బన్నిరె శ్రీనివాసన పాడిరే' అని ఎత్తుగడ. ఈ పాట పాడేవారికి 'హయవదనుడు' ముక్తి ప్రసాదిస్తాడని వాదిరాజుల నమ్మకం.

శ్రీనివాస కాంతె కైగె కంకణవన్నె కట్టిద
శ్రీనివాసను పద్మావతిగె మాంగల్యవనె కట్టిద
పద్మావతియ మదువె నోడె ముద్దుబాలెయరెల్ల బన్నిరే
శ్రీనివాసన మదువ నోడె స్త్రియరెల్లరు బన్నిరె

అంటూ చివర వాదిరాజుల వారు

"జయ జయ శ్రీనివాసనిగె జయజయ పద్మావతిగె
ఒలిదంతహ శ్రీహరిణె నిత్యశుభమంగళ
శేషాద్రిగిరివాస శ్రీదేవి అరసగె
కల్యాణ మూరుతిగె నిత్యజయమంగళ" అని ముగించారు.

వాదిరాజుల పదాలలో 'హయవదన' అంకితపదం. వారు హయగ్రీవోపాసకులు. పండిత ప్రకాండులు.

❁ ❁ ❁

అనుబంధం - 2

'వారణ మాయిరమ్'

ఆళ్వారులలో ఒకతె అయిన గోదాదేవి పాడిన 'నాచ్చియార్ తిరుమొళి'లో ఆరవదశకం 'వారణ మాయిరమ్'తో మొదలవుతుంది. చెలికత్తెలతో గోదాదేవి తనకు భగవంతునితో వివాహమయినట్లుగా కలగంటినని చెప్పడం ఈ దశక విశేషం. ఈ ప్రబంధంలో వరాగమనం ముహూర్త పత్రికను వ్రాసికొని కల్యాణమంటపానికి వరప్రవేశం - నిశ్చితార్థం - ప్రతిసరబంధం - వరప్రేషణం - పాణిగ్రహణం - అగ్నిప్రదక్షిణం - అశ్మ స్థాపన - సప్తపదులు - లాజహోమం - వసంతోత్సవం అనే వైదిక వివాహ ప్రక్రియ సాంగోపాంగంగా నిరూపితం. ఈ కారణం వల్లనే శ్రీవైష్ణవులు వివాహకాలంలో ఈ ప్రబంధాన్ని అనుసంధానిస్తున్నారు. ఈ ఆరవదశకం లోని తొలి పాశురం

వారణమాయిరం శూళవలం శెయ్‌తు
నారణ నమ్బి నడక్కిణ్ణా నెన్టై తిర్
పూరణ పొఱ్కుడం వైత్తు ప్పుఱమెంగుమ్
తోరణం నాట్టక్క నాక్కండేన్ తోళి నాన్

ఓ చెలీ! మోహనాకారుడయిన శ్రీకృష్ణుడు వేయి ఏనుగులతో చుట్టబడినవాడై ఊరికి ప్రదక్షిణంగా వచ్చుచున్నపుడు పురజనులు ఊరంతయు సింగారించి పచ్చని తోరణముల గట్టి పూర్ణకుంభములతో నెదురేగి అతనిని స్వస్తి వాచన పురస్సరముగా వైదికాగ్రేసరులు తోడ్కొని వచ్చుచుండగా అతనికి మంగళార్థమై తమ తమ వాకిటి తిన్నెలయందు తీర్థపరిపూర్ణములగు సువర్ణ ఘటములనుంచి నీరాజనముల నిచ్చుచు

పురజనులందరును అమితోత్సాహంతో మహోత్సవమును పరిపాలించునట్లు నేను కలగంటిని అని పైపాశురం భావం.

తిరుమలలో 'వారణమాయిరమ్' అనుసంధానించడానికి ముఖ్య కారణం ఆండాళ్ 'వేంగడవర్కెన్నై విధిక్కిట్రియే' అని తిరుమలవాసుని స్మరించడం. రెండవది తిరుమల శ్రీవైష్ణవక్షేత్రం కావడం ఈ అంశాన్ని చెప్పే సంస్కృత శ్లోకం.

ఆముక్తమాల్యవరదే భవుక ప్రదీపద్యోతే
పురాణమహితం వ్రత వృత్త బంధం
గీత్వా ప్రబంధ ముపదిష్టవతి ప్రభూషేత్వద్
వేంకటేతి వచనాను విధౌ ప్రసీద

ఉపకరించిన ముఖ్య రచనలు

1. అన్నమయ్య సంకీర్తనల్లో వివాహసంబరాలు - **యఱ్ఱదొడ్డి సుభాషిణి**

2. కల్యాణకీర్తనలు - **కె. సర్వోత్తమరావు**

3. కల్యాణ సంస్కృతి - **ఎక్కిరాల కృష్ణమాచార్య**

4. తాళ్లపాక పదసాహిత్య సంపుటాలు - **తి.తి.దే. ప్రచురణలు**

5. తిరుమల దర్శిని - **కె.సర్వోత్తమరావు**

6. తిరుమలలో తిరునాళ్లు - **సి.గోవిందరాజు**

7. తిరుమలవాసుని కల్యాణోత్సవం - **కె.సర్వోత్తమరావు**

8. నిత్యాను సంధానము - **దర్శనసార్వభౌమ శ్రీసుదర్శనాచార్యస్వామి**

9. శ్రీనివాస కల్యాణ గీతమాలిక - **సం. కామిశెట్టి శ్రీనివాసులు**

10. శ్రీవేంకటేశ్వర వైభవము - **పండిత వేదాన్తం జగన్నాథాచార్యులు**

11. శ్రీవైఖానస భగవచ్ఛాస్త్రోక్తపాణిగ్రహణవిధిః - **వేదాన్తం విష్ణుభట్టాచార్య**

12. సప్తపది - **ఎస్.బి.రఘునాథాచార్య**

13. హరికొలువు - **జూలకంటి బాలసుబ్రహ్మణ్యం**

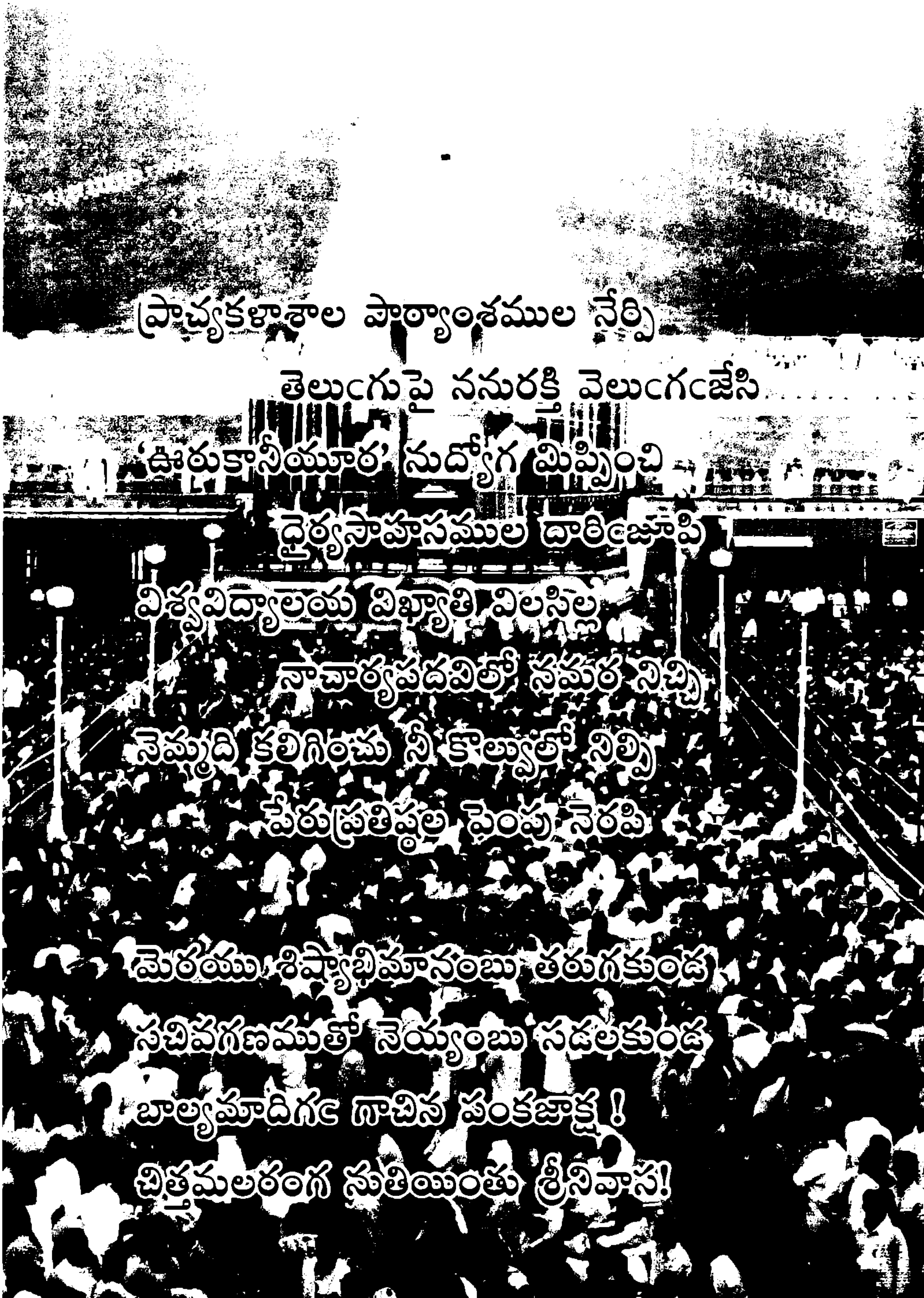

ప్రాచ్యకళాశాల పాఠ్యాంశముల నేర్పి
తెలుఁగుపై ననురక్తి వెలుఁగఁజేసి
'ఊరుకానీయూర' నుద్యోగ మిప్పించి
ధైర్యసాహసముల దారిఁజూపి
విశ్వవిద్యాలయ విఖ్యాతి విలసిల్ల
నాచార్యపదవితో నమర నిచ్చి
నెమ్మది కలిగించు నీ కొల్వులో నిల్పి
పేరుప్రతిష్ఠల పెంపు నెరపి

మెరయు శిష్యాభిమానంబు తరుగకుండ
సచివగణముతో నెయ్యంబు సడలకుండ
బాల్యమాదిగఁ గాచిన పంకజాక్ష !
చిత్తమలరంగ నుతియింతు శ్రీనివాస!